

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / ylempi AMK

Suvi Lommi, Maiju Seppälä-Grönman

LAPSIPERHEIDEN VARHAINEN TUKEMINEN KOTKAN PÄIVÄKODEISSA
YHTEISTYÖSSÄ NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄN PERHETYÖN
KANSSA

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / ylempi AMK

LOMMI, SUVI

Lapsiperheiden varhainen tukeminen Kotkan

SEPPÄLÄ-GRÖNMAN, MAIJU

päiväkodeissa yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa

Opinnäytetyö

64 sivua + 4 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Ari Vesanen

Toimeksiantaja

Kotkan kaupunki

Toukokuu 2014

Avainsanat

lapsiperheiden hyvinvointi, moniammatillisuus, neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö, päivähoito, varhainen tuki

Opinnäytetyössä tutkittiin Kotkan kaupungin päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä lapsiperheiden varhaisesta tukemisesta yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyön toimivuutta ja siihen liittyviä haasteita. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa moniammatillisen työotteen merkityksestä perheiden varhaisessa tukemisessa ja edistää neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön ja päiväkotien välistä yhteistyötä Kotkassa.

Tutkimus oli laadullinen kyselytutkimus, joka koostui avoimista kysymyksistä. Kyselylomakkeet jaettiin kaikkiin Kotkan päiväkoteihin ja esiopetusyksiköihin ja niihin vastattiin yhteisesti päiväkodin työntekijöiden kesken. Kyselyjä jaettiin 33 kappaletta, joista 22 palautettiin täytettynä eli vastausprosentti oli 67 %. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustulokset osoittivat, että Kotkan päiväkodeissa ymmärretään, mitä perheiden varhaisella tukemisella tarkoitetaan. Tuloksista oli kuitenkin huomattavissa, että käytännössä perheiden varhainen tukeminen todentui enemmän lapsen kasvun ja kehityksen tukemisena. Päiväkotien työntekijöiden vastauksissa korostui kuitenkin henkilökunnan ja vanhempien välinen kasvatuskumppanuus. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön ja päiväkotien välinen yhteistyö osoittautui vähäiseksi, vaikka päiväkotien työntekijät painottivat vastauksissaan palveluohjauksen merkitystä. Tutkimustulosten mukaan yhteistyön vähäisyyteen vaikuttivat päiväkotien työntekijöiden tietämättömyys neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluista sekä ajan ja resurssien puute.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

LOMMI, SUVI

SEPPÄLÄ-GRÖNMAN, MAIJU

Master's Thesis

Supervisor

Commissioned by

May 2014

Keywords

Early Intervention of Families with Children in Kotka

kindergartens Together with Preventive Work of Mother and Baby Clinic

64 pages + 4 pages of appendices

Ari Vesanen, Senior Lecturer

City of Kotka, Wellbeing Services

wellbeing of families with children, multi-professionalism, prevently family work in mother and baby clinic, day care, early intervention

In this thesis day care workers' visions regarding the early intervention of families with children together with preventive work of mother and baby clinic were explored in the city of Kotka. In addition, we wanted to examine the functionality of cooperation regarding the day care centers and preventive work in mother and baby clinic and the challenges regarding to that. The target in the thesis was to get information about the meaning of multidisciplinary approach to work in relation to early intervention and to promote the cooperation of day care and preventive work in clinics in Kotka.

This study is qualitative, and the data collection method was an inquiry which consisted of open questions. Questionnaires were shared in every day care center in Kotka and its pre-school units. Workers in day care centers answered the questionnaires in common in their work units. The questionnaires were distributed overall 33 copies and 22 were sent back filled so the response was 67 pro cent. The research was analyzed using the data-driven content analysis.

The results showed that it is understood in day care centers in Kotka what is meant by the early intervention of families with children. However, the results showed that in practice early intervention of families with children was confirmed supporting a child's growth and development. Despite this, the results showed that workers in day care centers appreciated the educational partnership between parents and workers. Cooperation between preventive family work in mother and baby clinic and day care turned out to be minor, all though workers in day care centers emphasized in their answers that service control is very important. According to the results, the lack of cooperation was affected by the workers' ignorance of the services available and also the lack of time and resources.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI	8
	2.1 Perheen moninaisuus	8
	2.2 Hyvinvointi lapsiperheen arjessa	9
	2.3 Lapsen arki kotona ja päivähoidossa	11
	2.4 Vanhemmuus ja sen tukeminen	12
3	LAPSIPERHEIDEN VARHAINEN TUKI	15
	3.1 Varhainen puuttuminen	15
	3.2 Huolen puheeksiotto päiväkodissa	16
	3.3 Varhainen tukeminen	17
4	PÄIVÄHOITO JA NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ LAPSIPERHEIDEN PERUSPALVELUINA	19
	4.1 Päivähoito	19
	4.2 Päivähoito Kotkassa	22
	4.3 Perhetyö	23
	4.4 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö	25
	4.5 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa	26
	4.6 Päivähoidon ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyö Kotkassa	28
5	MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ LAPSIPERHEIDEN TUKENA	29
	5.1 Moniammatillinen työote	29
	5.2 Moniammatillisuuden haasteita	31
6	AIKAISEMPIÄ TUTKIMUKSIA PERHEIDEN VARHAISESTA TUKEMISESTA	32
7	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	34
	7.1 Tutkimusmenetelmän valinta ja tutkimuksen tieteenfilosofinen lähtökohta	34
	7.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelma	35

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
8.1 Tutkimuksen lähtökohdat	36
8.2 Tutkimusaineiston keruu	36
9 TUTKIMUKSEN ANALYSOINTI	39
9.1 Sisällön analyysi	39
9.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	39
9.3 Tutkimusaineiston analysointi	40
10 KOTKAN PÄIVÄKOTIEN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ PERHEIDEN VARHAISESTA TUKEMISESTA YHTEISTYÖSSÄ NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄN PERHETYÖN KANSSA	43
10.1 Perheiden varhainen tukeminen	43
10.2 Perheiden tuen tarpeen tunnistamisen keinot	44
10.3 Perheiden varhaisen tukemisen haasteet	45
10.4 Tärkeimmät yhteistyökumppanit perheiden varhaisessa tukemisessa	46
10.5 Käsitukset neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä	47
10.6 Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelujen hyödyntäminen	48
10.7 Moniammatillista yhteistyötä rajoittavat tekijät	49
10.8 Yhteistyön edistäminen	49
11 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
12 POHDINTA	52
12.1 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointia	54
12.2 Opinnäytetyöprosessin sujuvuuden arviointia	56
LÄHTEET	58
LIITTEET	
Liite 1. Tutkimuksen saatekirje	
Liite 2. Kysely	

1 JOHDANTO

Viime vuosikymmenten aikana lapsiperheiden hyvinvointi on ollut haavoittuvassa asemassa yhteiskunnallisten muutosten keskellä. 1990-luvun lamaa seuranneet taloudelliset muutokset vaikuttivat erityisesti lapsiperheiden elämään. Poliittiset ratkaisut johtivat lapsiperheiden peruspalveluiden supistamiseen, jonka seurauksena yleisin lapsiperheiden varhaisen tukemisen muoto lapsiperheiden kotipalvelu lopetettiin. 1990-luvun laman vaikutukset lisäsivät lapsiperheiden köyhyyttä, huono-osaisuutta ja syrjäytymistä.

Lamavuosista tähän päivään lapsiperheiden arki on muuttunut. Helmisen (2006, 28, 32) mukaan perhe-elämän eri osa-alueet ovat liittyneet yhdeksi kokonaisuudeksi siten, että perhe, työ ja vapaa-aika ovat vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa. Tätä nykyä perheet elävät keskenään eriarvoisessa asemassa vanhempien työn, vapaa-ajan ja taloudellisten resurssien osalta. On kuitenkin muistettava, etteivät ainoastaan ulkoiset resurssit määrittele perheen arjen sujumista, vaan myös sisäiset resurssit eli perheen historia, perheen sisäinen verkosto ja lasten ja vanhempien väliset suhteet vaikuttavat vanhempien ja lasten hyvinvointiin sekä lasten kehitykseen. Valtaosa 2010-luvun lapsiperheistä voi hyvin tasapainoisen arjen keskellä, mutta samanaikaisesti maassamme elää lapsiperheitä, jotka kamppailevat erilaisten arjesta selviytymisen haasteiden kanssa.

Vanhemmuus on aina iso elämänmuutos, joka tarvitsee tuekseen sekä perheen omia sosiaalisia verkostoja että lapsi- ja perhepalveluiden järjestelmää. Vanhemmuuden tukemista on kehitetty lapsiperheiden peruspalveluissa ja erityisesti viime vuosikymmenten aikana on keskitytty enemmän ennaltaehkäisyyn ja varhaisen tukemisen kehittämiseen. Perheiden varhaisen tukemisen kehittäminen käynnistyi tarpeesta tarkastella lapsi- ja perhepalveluissa käytettyjä toimintatapoja. Pää tarkoituksena oli kehittää toimintamalleja, jotka tukevat lapsiperheitä tuen tarpeen varhaisessa vaiheessa ja oikeinkohdennetusti. Oikea-aikaisesti ja moniammatillisesti toteutettu perheiden varhainen tukeminen on tuloksekasta. Varhaisen tukemisen lähtökohtana on, että lapsen hyvinvointi saavutetaan tukemalla vanhempia ja perhettä. (Remsu 2007, 28–29.)

Kiinnostuimme Kotkan neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön ja päiväkotien yhteistyössä toteuttamasta perheiden varhaisesta tukemisesta sen ajankohtaisuuden ja tärkeyden vuoksi. Lisäksi halusimme selvittää, miksei neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön ja päiväkotien yhteistyössä toteuttama perheiden varhainen tukeminen ole

osoittautunut niin toimivaksi ja tehokkaaksi työmuodoksi, kuin olisi tarkoitus. Sekä neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö että päivähoito kuuluvat lapsiperheiden peruspalveluihin, näin ollen voisi olettaa, että molemmat tahot osaisivat hyödyntää toistensa ammattitaitoa yhteistyön hengessä.

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää Kotkan kaupungin päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä perheiden varhaisesta tukemisesta yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa. Tutkimme asiaa päiväkodin työntekijöille osoitettavan kyselyn avulla, koska juuri he ovat tekemisissä alle kouluikäisten lasten perheiden kanssa päivittäin. Päiväkodin työntekijöiden näkemykset perheiden varhaisesta tukemisesta yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa tulevat siis antamaan tutkimukseen aineiston.

Teemme opinnäytetyön parityönä, koska kyseinen aihe on meille molemmille läheinen omista ammatillisista lähtökohdistamme käsin ja tällä tavoin saamme tarkasteltua aihetta kahden eri ammattialan näkökulmasta. Toinen meistä työskentelee Kotkan kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä perheohjaajana ja toinen Haminan kaupungin päivähoitossa lastentarhanopettajana.

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys koostuu lapsiperheiden hyvinvoinnista, lapsiperheiden varhaisesta tukemisesta, päivähoitosta ja neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä lapsiperheiden peruspalveluna ja moniammatillisuudesta. Opinnäytetyön raportoinnissa keskitymme tutkimuksen toteuttamiseen ja analysointiin. Tulemme käyttämään tulosten analysoinnissa aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tavoitteenamme on luoda tutkimustulosten ja teoreettisen viitekehysten välille vuoropuhelu, joka antaa ratkaisuja tutkimusongelmaamme.

2 LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI

2.1 Perheen moninaisuus

Perhettä pidetään yhtenä yhteiskunnan perusyksikkönä, vaikka sen yhteiskunnallinen merkitys on muuttunut vuosien saatossa. Perheen yhteiskunnallinen merkitys on muuttunut osaksi siitä syystä, että yhteiskunta on ottanut hoitaakseen osan aikaisemmin perheelle kuuluneista tehtävistä, muun muassa lasten kasvatuksen ja koulutuksen ja vanhusten ja sairaiden hoidon. Tänä päivänä yksiselitteistä määritelmää perheestä ei ole olemassa. Yleisesti ottaen perhe määritellään yhdessä asuvien ihmisten ryhmäksi, joka koostuu vanhemmista ja heidän lapsistaan. Perheitä voidaan tarkastella sen mukaan, keitä niihin katsotaan kuuluvaksi. Yleisimpiä perhemalleja ovat ydinperheet, yksinhuoltajaperheet ja uusperheet. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen & Kurvinen 2006, 54, 55, 60.)

Lapselle perhe on keskeinen kasvuympäristö. Lapsen kehitykseen vaikuttavat sekä perheen kasvatusilmapiiri, vuorovaikutussuhteet että toiminnallinen rakenne. Perheellä on suuri merkitys lapsen sosialisointiprosessin kannalta, jonka rinnalla päivähoito ja koulu tuovat tärkeän lisän lapsen kehitykseen ja kasvuun. (Broberg 2010, 14.) Perhe-elämään liittyy myös lainsäädännöllisiä ulottuvuuksia. Perhettä koskeva lainsäädäntö koskee lähinnä vanhempien parisuhdetta ja lapsista huolehtimista. Esimerkkeinä perhe-elämään liittyvästä lainsäädännöstä mainittakoon avioliittolaki ja laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lainsäädännöllä halutaan turvata vanhempien ja lasten asema erilaisissa perhettä koskevissa elämänmuutoksissa. (Vilen ym. 2006, 54.)

Nykyisin perheiden ulkoiset kontaktit ovat vähentyneet. Luonnollisen sosiaalisen verkoston kaventumiseen on vaikuttanut vanhempien työelämän säätelemän perheen arjen rytmi sekä vuosien saatossa lisääntynyt yksilökeskeisyys. Monissa perheissä eletään ydinperhekeskeistä elämää. Perheen, suvun ja lähipiirin merkitys on kuitenkin edelleenkin suuri, vaikka niiden rooli on ihmisten elämässä vaihtunut. Tänä päivänä sukulaissiteiden kiinteyttä ei säätele mikään sosiaalinen normisto. Vähentyneiden verkostojen ja näiden verkostojen välisen kanssakäymisen vuoksi osalla perheistä on vaikeuksia selvitä arjesta ja sen haasteista. Vallitsevassa hetkessä yhteiskunnassa ydinperhe ei kuitenkaan pysty yksin vastaamaan jokaisen perheenjäsenen tarpeisiin, joten yhteiskunta on alkanut tukea lapsiperheitä erilaisten palvelujen ja tukimuotojen kautta. Yhteiskunnallisella tuella on myös suuri ennaltaehkäisevä merkitys ajatellen erityisesti lasten asemaa. (Pulkkinen 2002, 18–21.)

2.2 Hyvinvointi lapsiperheen arjessa

Perheiden hyvinvoinnista on tutkijoiden keskuudessa erilaisia näkemyksiä. Osa tutkijoista ajattelee, että perheissä voidaan huonosti ja osa taas näkee, että perheet ovat selvinneet hyvin keskellä yhteiskunnallisia muutoksia. Lasten ja perheiden hyvinvointiin vaikuttavat sekä perheen ulkoiset että sisäiset tekijät. Ulkoisilla tekijöillä tarkoitetaan toimeentuloa, asumismuotoa ja materiaalisia resursseja ja sisäisillä tekijöillä vanhemmuutta ja vuorovaikutusta. Lapsiperheiden sosiaalinen verkosto ja tuki- ja palvelujärjestelmä kytkeytyvät myös hyvinvointiin. Lasten ja vanhempien yleinen hyvinvointi edellyttää siis sisäisten ja ulkoisten voimavarojen riittävää määrää. Riittävien voimavarojen puuttuessa riskit lasten suotuisan kehityksen ja perheen hyvinvoinnin suhteen lisääntyvät. Perheen voimavarat ovat tärkeitä lasten hyvinvointia selittäviä tekijöitä, mutta myös perheen jäsenten yksilöllisyys on otettava huomioon määriteltäessä perheiden hyvinvointia. (Broberg 2010, 15, 44.)

Hyvinvointi on laaja-alainen, mutta samalla vaikeasti määriteltävä asia. Hyvinvointi on myös omakohtainen kokemus, jolloin ulkopuolisen on vaikea määritellä sitä. Perheitä ei siis voida jakaa hyvinvoiviin ja ei hyvinvoiviin, perheen voi kuitenkin määritellä toimivaksi. Hyvinvoivassa perheessä jäsenet tukevat ja rakastavat toisiaan sekä antavat mahdollisuuden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Toimivassa perheessä jäsenet voivat puhua sekä arkipäiväisistä että haastavista asioista avoimin mielin. Hyvinvoivissa ja toimivissa perheissä ymmärretään se, ettei perheiden tarvitse selvittää kaikkea yksin, vaan he ymmärtävät vaikeutensa ja osaavat hakea tarvittaessa ulkopuolista apua. Lapsen kasvuun ja kehitykseen perheen hyvinvoinnilla on suuri merkitys. Lapsuudessa koettu hyvinvoiva perhe-elämä auttaa lasta kasvamaan tasapainoiseksi aikuiseksi. (Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 38; Marjanen & Lindfors 2010, 11–12.)

Arkielämän tutkija Agnes Heller on todennut, että kaikki ihmiselle tärkeä tapahtuu arjessa. Arkielämä on jokaiselle käytäntöä ja todellisuutta. Arki muuttuu omakohtaiseksi kokemukseksi päivittäin. Arkielämä kattaa ihmisten toiminnan kokonaisuudessaan ja liittyy sekä ihmisen fyysiseen että sosiaaliseen toimintaympäristöön. Arkisina pidetyt asiat, kuten elämän perustarpeet, luovat mahdollisuudet muulle toiminnalle. Olennaisesti arjen määrittelyyn liittyvä käsite on elämänhallinta. Hyvin elämäänsä hallitseva henkilö luottaa kykyihinsä selvittää elämästä sekä kykenee kohtaamaan vastoinkäymisiä. (Marjanen & Lindfors 2010, 21–22.)

Lapsiperheiden hyvinvointia ilmentää olennaisesti se, miten perheessä selvitään arki-rutiineista (Leskinen 2003, 27–28). Kodit ovat paikkoja, jotka sitovat yhteen perheiden arkea ja hyvinvointia (Törrönen 2012, 9). Kotona eletävässä arjessa kuvastuu kunkin perheen keskinäinen dynamiikka, johon vaikuttavat perheeseen kohdistuvat vaatimukset, yksilölliset arvostukset ja odotukset sekä käytettävissä olevat voimavarat. Perheen sisäiset arvostukset voivat olla keskenään erilaisia, ja näin ollen on tiedotettava se, ettei lapsiperheiden arjessa ole aina kysymys ideaaliratkaisusta, vaan enemmänkin kompromissista eri vaatimusten välillä. (Leskinen 2003, 27–28.)

Olennaisesti lapsiperheen arkeen vaikuttaa se, minkä ikäisiä lapsia perheessä on. Luonnollisesti tämä heijastuu myös lasten ja vanhempien väliseen suhteeseen. Kuten lapsen ikäsidonnaiset kehitysvaiheet myös lasten ja heidän vanhempiensa toisiinsa liittämät tunteet, mielialat ja odotukset vaihtelevat tilannesidonnaisesti. Lapsiperheen arkeen liittyy kiinteästi eläväinen tunteiden kirjo, jossa lapsen ja vanhemman välinen vastavuoroinen suhde kasvaa ja kehittyy. Yhteiset ilonaiheet auttavat jaksamaan arjessa, kun taas riidanaiheet osaltaan taas kuormittavat jaksamista. Erimielisyydet ovat luonnollinen osa elämää, mutta ne on osattavat sopia kaikkien osapuolten parhaaksi. (Lammi-Taskula, Karvinen & Ahlström 2009, 60.)

Viime vuosikymmenten yhteiskunnallinen murros on aiheuttanut muutoksia lapsiperheiden elämään. Perherakenteiden moninaisuuden lisäksi vanhempien työsidonaisuus on vahvistunut. Toisaalta myös työttömyys on kohdannut monia lapsiperheitä, joiden taloudellinen tilanne on heikentynyt. Lisäksi perheiden sisäisten toimintavalmiuksien ja vanhemmuuden katsotaan heikentyneen. Lähihistorian yhteiskunnalliset muutokset ovat heikentäneet lapsiperheiden hyvinvointia. (Broberg 2010, 11; Helminen 2006, 18–19.) Sekä Lammi-Taskulan ja Salmen (2008) että Perälän, Salosen, Halmen ja Nykäsen (2011, 38) tutkimusten mukaan nykyisin lähes puolet lapsiperheiden vanhemmista on huolissaan omasta jaksamisestaan vanhempana. Vanhempien jaksamiseen vaikuttavat sekä yksilölliset että yhteiskunnalliset asiat, esimerkkejä näistä ovat omaan terveyteen liittyvät ongelmat, lisääntynyt päihteiden käyttö ja työelämän vaatimukset. Kuormittavat vaikutuksensa lapsiperheiden hyvinvointiin on myös puolisoitten välisillä erimielisyyksillä ja vanhempien lapsuudenkokemuksilla.

Usein päivähoidossa ilmaistaan huolta siitä, että perheen voimavarat ovat joko tilapäisesti tai pidempiaikaisesti heikentyneet. Näissä tilanteissa tulee pohtia, pystyvätkö vanhemmat huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista vai tarvitseeko perhe muutakin kuin päivähoidon kasvatuksellista tukea. Ensisijaisena osana perheen tukemisprosessia

työntekijöiden tulee hahmottaa yhteinen näkemys siitä, millainen vaikutus perheen tilanteen heikkenemisellä on lapsen kasvuun ja kehitykseen. Tällöin voidaan yhdessä tunnistaa ne tilanteet, joissa perhe todella tarvitsee tukea esimerkiksi lasten kasvatuksessa. Yhteinen käsitys perheiden tuen tarpeesta auttaa myös havaitsemaan niitä vahvuuksia ja voimavaroja, jotka ovat perheelle hyödyksi haastavissa tilanteissa. Perheiden voimavaroja arvioitaessa työntekijöiden tulee tarkastella asioita avarakatseisesti. Kuten perheissä myös niiden voimavaroissa ja elämäntyyleissä on eroja. Näin ollen työntekijän on tärkeää selvittää itselleen, mitkä ominaisuudet hän liittyy voimavaraiseen perheeseen, joka pystyy huolehtimaan lapsestaan. (Heinämäki 2006, 35.)

2.3 Lapsen arki kotona ja päivähoitossa

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaiset oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ominaisuuksien, mielipiteiden tai alkuperän vuoksi. Lapsia kohdistuvia päätöksiä tehtäessä on aina ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen on kaikkien aikuisten, niin vanhempien, läheisten, ammattikasvattajien kuin sosiaaliviranomaisten yhteinen velvollisuus. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 30.)

Lapsen arkielämä näyttäytyy erilaisena kuin hänen vanhempiansa, vaikka toisaalta nämä arjet liittyvät kiinteästi toisiinsa. Päivittäiset rutiinit rytmittävät perheiden arkea ja luovat perhe-elämästä näköisensä kokonaisuuden. Vanhempien tulisi ymmärtää arkisten rutiinien merkitys, koska tutut toiminnot tekevät lapsen elämästä turvallisen. Hyvään arkeen kuuluu, että arkiset askareet, kuten siivoaminen, ruokailu, ulkoilu ja lasten hyvä perushoito sujuvat perheessä. Näin ei kuitenkaan aina ole. Mikäli perheen arki on jäsentelemätöntä, se aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunnetta. Jäsentelemätön arki aiheuttaa lapselle stressiä. Lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta arjen epäsäännöllisyys on riski. Tutkimuksissa on ilmennyt, kuinka kaottinen arki lisää lapsen käytösongelmia, vaikuttaa hänen terveyteensä, hidastaa hänen kielen kehitystään ja vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden luomista sekä kykyä yhteiseen leikkiin. Sillä, miten hallittua perheen arkirytmä on, on siis suora yhteys lapsen hyvinvointiin. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 19–20; Marjanen & Lindfors 2010, 19–22.)

Lapsen arki muotoutuu päivittäisissä toimintaympäristöissä: koti, päiväkotia ja harrastukset. Koti ja perhe ovat lapsen lähin kasvuympäristö, jossa huolehditaan hänen fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tarpeistaan. Pienten lasten arjessa päivähoitolla on suuri merkitys. Päivähoitossa puhutaan varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti hy-

vinvoivasta lapsesta. Tavoitteen mukaan varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen hyvinvointia edistäviksi asioiksi nostetaan pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet, lapsen toimintakyvyn ylläpitämisen ja hänen perustarpeistaan huolehtimisen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2014.)

Juuri lapsen perustarpeiden tunnistaminen ja kohtaaminen on päivähoidossa ensiarvoisen tärkeää. Päiväkoti-ikäisen lapsen perustarpeita ovat turvallisuus ja selviytyminen, ennustettavuus, yhteenkuuluminen ja välittäminen, itsenäisyys ja autonomia, arvostus ja kannustus, realistiset rajat, tarve oikeudenmukaisuuteen ja hauskanpitoon. Lapsen perustarpeista tärkeimpiä ovat turvallisuus ja selviytyminen. Lapsen on välttämätöntä saada tuntea olevansa turvassa ja hänen on voitava luottaa siihen, että hänen fyysiset ja psyykkiset tarpeensa tulevat tyydytetyiksi. Turvallisuuden ja selviytymisen ohessa tärkeimpiä perustarpeita ovat huolenpidon, yhteenkuuluvuuden ja rakastetuksi tulemisen tunne. Mikäli lapselle välittyy tunne, että moni aikuinen pitää hänestä, hänen sosiaaliset taitonsa kehittyvät, tunnepääomansa kasvaa ja itsetuntonsa vahvistuu. Kasvavassa lapsessa korostuvat itsenäisyyden ja autonomian tarpeet. Niiltä osin on tärkeää tukea lapsen itsenäistä ja vuorovaikutuksellista toimintaa. Päivähoidossa pidetäänkin tavoitteellisena jokaisen lapsen omien vahvuuksien mukaista itsensä toteuttamista. Lapselle tulee tarjota ikätason mukaisia mahdollisuuksia valintojen tekemiseen, mutta toisaalta on myös tärkeää asettaa lapselle turvalliset ja selkeät rajat. Päivähoidossa tämä tarkoittaa selkeitä käyttäytymiselle asetettuja sääntöjä ja odotuksia sekä lapsille mallitettavia toimintatapoja. Rajojen asettamista tukevat strukturoitu arkirytmii ja toistuvat rutiinit. Kaikille lapsille ei aseteta kotona riittävän selkeitä rajoja, joten nämä lapset hyötyvät suuresti päiväkodissa toteutettavasta rajojen mallittamisesta. Kokonaisuutena lapsen perustarpeiden tyydyttyminen on riippuvainen hänen vuorovaikutussuhteidensa laadusta. Päivähoidossa juuri tämä on olennainen asia. Päiväkodin työntekijöiden tulee tarkastella ja ymmärtää lasta hänen eri vuorovaikutussuhteidensa kautta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 20–23; Tamminen 2011, 287–288.)

2.4 Vanhemmuus ja sen tukeminen

Vanhemmuus voidaan määritellä joko biologiseksi, juridiseksi, psyykkiseksi tai sosiaaliseksi. Psyykkisessä vanhemmuudessa lapsi kokee aikuisen tunnetasolla vanhemmakseen ja reagoi yleensä parhaiten psyykkisen vanhemman antamaan tukeen. Sosiaalinen vanhempi panostaa vanhemmuudessaan arjen asioista huolehtimiseen. Sekä

juridisessa että biologisessa vanhemmuudessa lähtökohdat ovat virallisemmat kuin psyykkisessä ja sosiaalisessa vanhemmuudessa. Juridinen vanhemmuus käsittää lapsen huoltajuuden ja biologinen vanhemmuus taas geeniperimän siirtymisen. Riippumatta määritelmistä vanhempien tehtävänä on asettaa lapsilleen rajoja, toimia heidän huoltajinaan, opettaa heille elämästä ja ennen kaikkea rakastaa heitä. Olennaisinta vanhemmuudessa on se, että se on peruuttamatonta, alati muuttuvaa, mutta kuitenkin läpi elämän kestävä. Huolimatta vanhemmuuden eri määritelmistä, jokaisessa vanhemmuudessa on myös eritasoisia yksilöllisiä piirteitä. Monet vanhemmista tarvitsevat tukea aina perheen arkisista tilanteista kohtaamiinsa kriisitilanteisiin. Vanhemmat voivat myös tarvita tietoa lapsen kasvatuksesta sekä hänen kehitykseensä liittyvistä asioista. (Järvinen ym. 2012, 124–125; Vilen ym. 2006, 86.)

Vanhemmuuteen vaikuttavat vanhempien parisuhde, menneisyys, elämäntilanne, kulttuuriset lähtökohdat ja sosiaaliset suhteet. Vanhemmuuteen kuuluu sekä sisäisiä että ulkoisia voimavaroja. Sisäisiä voimavaroja ovat muun muassa kyky vastavuoroiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa, käsitys lapsen kasvusta ja kehityksestä ja herkkyys vastata lapsen tarpeisiin. Ulkoisia voimavaroja taas ovat sosiaalinen tukiverkosto sekä tarvittaessa ammattiavun vastaanottavuus. Vanhemmuus elää aina muuttuvan yhteiskunnan virtausten mukana ja näin ollen siihen kohdistuvat odotukset vaihtelevat eri aikoina ja eri yhteisöissä. (Järvinen ym. 2012, 124–125.)

Vanhemmuudessa ensisijaista on luoda lapselle suotuisat kasvuolosuhteet. Vanhemmuuden roolikartan (Rautiainen 2001, 103.) mukaan vanhemmuus jaetaan erilaisiin rooleihin, joita ovat rakkauden antaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja, elämän opettaja ja huoltaja. Vanhemmuuden roolit muuttuvat lapsen iän, kehitystason ja perhetilanteen mukaan. Tarkasteltaessa jokaista roolikartan viittä osa-aluetta, on pääteltävissä, että vanhemmuus on hyvin kokonaisvaltaista. Toisaalta vanhemmuus on myös yksilöllistä, ja siihen vaikuttavat sekä perheen sisäiset että yhteiskunnalliset asiat. Näin ollen vanhemmuuden tukemisen tulee lähtökohtaisesti perustua jokaisen perheen omiin tilanteisiin ja tarpeisiin. (Keskinen & Virjonen 2004, 77.)

Jokaisella vanhemmalla ja ammattilaisella on oma käsityksensä hyvästä vanhemmuudesta. Hyvää vanhemmuutta ja kasvatuksen onnistumista on lähes mahdotonta mitata, mutta joitakin piirteitä voidaan kuitenkin nimetä. Vanhempien tulee esimerkiksi olla yhtä mieltä kasvatuksesta, huolehtia lapsen perustarpeista sekä olla toistensa tukena. Kaikkien lasten elämässä olevien kasvattajien velvollisuutena on rakkauden osoittamisen ohessa asettaa lapselle rajoja. On kuitenkin muistettava, että liian tiukoista rajoista

voi olla lapselle myös haittaa. Kasvavalla ja kehittyvällä lapsella on oltava mahdollisuus toteuttaa itseään ja kokeilla osaamistaan turvallisissa rajoissa. Jokainen vanhempi määrittää itse sen, mikä on riittävän hyvää vanhemmuutta. Itselleen ei kannata olla liian vaativa ja ankara. Jokainen vanhempi pyrkii kasvattamaan lapsensa järjellä, rakkaudella, taidolla ja niillä voimavaroilla, joita hänellä on käytössään. Mikäli omat keinot ja jaksaminen ovat koetuksella, on tärkeää turvautua läheisiin ihmisiin ja ammattilaisiin. (Armanto & Koistinen 2007, 355–357.)

Ammattilaisen näkökulmasta omien vanhemmuuteen liittyvien käsitysten tiedostaminen on tärkeää työskenneltäessä erilaisten sekä erilaisissa elämäntilanteissa olevien perheiden kanssa. Työntekijän on hyvä sisäistää se, että vanhemmuus ei ole koskaan valmista, vaan kaikkien on mahdollista kasvaa ja kehittyä siinä koko ajan. Ammatillisessa vanhemmuuden tukemisessa ei ole kysymys siitä, että kaikki vanhemmat nähtäisiin ammattilaisen näkökulmasta avuttomina ja tukea tarvitsevina. Enemmänkin kysymys on siitä, että osataan oikea-aikaisesti ja oikeaoppisesti kohdata ne vanhemmat, joiden elämässä on nähtävissä selkeitä lapsen hyvinvointia uhkaavia haasteita. (Järvinen ym. 2012, 125.)

Kallialan (2012, 92) mukaan vanhemmuuden tukeminen on päivähoidossa haasteellista, koska varhaiskasvatuksen perustehtävä vie huomattavan osan työntekijöiden ajasta. Huolimatta vanhemmuuden tukemisen haasteellisuudesta, työntekijöiden on kuitenkin ymmärrettävä sen suuri merkitys. Tänä päivänä vanhemmat hakevat yhä useammin ammattikasvattajien tukea vanhemmuuteensa. Näin ollen päivähoidon tärkeä rooli vanhemmuuden tukemisessa on ohjata vanhempia hakemaan asiantuntija-apua sitä tarjoavilta tahoilta. Päivähoidossa tarvitaan siis erityisesti palveluohjauksellisia taitoja osana vanhemmuuden tukemisen prosessia. Myös lastenneuvolassa kohdataan perheitä, joiden elämäntilanteet herättävät huolta. Näissä tapauksissa perheen tilanteen selvittäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja matalalla kynnyksellä tarjottava tuki on perheen edun mukaista. (Kalliala 2012, 92; Vilen ym. 2006, 107, 111.)

Jotta työntekijä pystyy tukemaan vanhemmuutta, hänen on ymmärrettävä siihen liittyviä erilaisia haasteita. Mikäli työntekijä haluaa saada aikaan avoimiin kohtaamisiin perustuvan kasvatuskumppanuuden vanhempien kanssa, hänen pitää ymmärtää vanhempien näkemyksiä ja saada heidät luottamaan itseensä. Lapsen kehityksen tukemisen ohessa kasvatuskumppanuudessa on tärkeää tukea myös vanhempia ja toimia heidän kanssaan yhteistyössä siten, että vanhemmat tuntevat osaavansa olla lapsensa kanssa. (Vilen ym. 2006, 111–112.)

Vanhemmuutta tukiessaan työntekijän tulee ymmärtää lapsen ja vanhemman välistä kiintymyssuhdetta. Lapsen ja vanhemman välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa muodostuu lapsen varhainen identiteetti, jota usein ajatellaan varsin pysyvänä läpi elämän kestäväenä identiteettinä. Yleisesti ajatellaan, että ihmisen saama tuki varhaislapsuudessa vaikuttaa paljon siihen, miten hän oppii ajattelemaan itsestään ja käsittelemään erilaisia sisäisiä tunnetiloja. (Vilen ym. 2006, 87.)

3 LAPSIPERHEIDEN VARHAINEN TUKI

3.1 Varhainen puuttuminen

Varhaisessa puuttumisessa on kysymys moninaisesta ilmiöstä, jossa on tarkoitus vaikuttaa tukea tarvitsevien perheiden elämänpiiriin ja ympäristöön, jossa he elävät. Varhaisella puuttumisella pyritään ennaltaehkäisemään niitä riskejä, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti lasten ja heidän perheidensä hyvinvointiin. Varhainen puuttuminen koostuu ennaltaehkäisevästä toiminnasta eli preventioista ja korjaavista toimenpiteistä eli interventiosta. (Keskinen & Virjonen, 2004, 190, 192.) Huhtasen mukaan (2004, 43) preventiota voidaan toteuttaa kolmella eri tasolla. Primaaripreventiossa keskitytään ongelmien vähentämiseen ja ehkäisemiseen. Sekundaaripreventiossa pyritään vähentämään jo ilmenneiden ongelmien vaikutusta. Kolmannessa eli tertiäarisessä preventiossa lähtökohtana on vähentää häiriöistä aiheutunutta toimintakyvyttömyyttä kuntouttavia toimenpiteitä käyttäen.

Kansainvälisesti varhainen puuttuminen tunnetaan termillä *early intervention* (Guralnick 2005, 7). Interventio alkaa tuen tarpeen havaitsemisella ja etenee arviointiin ja varsinaiseen tuen järjestämisen prosessiin niin käytännön toimintana kuin palvelujärjestelmän haasteena. Suomen palvelujärjestelmä on luotu sellaiseksi, että lastenneuvolan ja päivähoidon kautta tavoitetaan suurin osa lapsiperheistä. Sekä lastenneuvola että päivähoito ovat kaikille avoimia varhaisen puuttumisen ympäristöjä. Käytännön toimintana varhainen puuttuminen liitetään yleisesti Stakesin ja Lastensuojelun keskusliiton Varhainen puuttuminen-hankkeen (Varpu) kehittämiin huolen tunnistamisen ja puheeksi ottamisen menetelmiin ja käytäntöihin. Varhainen puuttuminen ohjaa ammattilaisia tunnistamaan huolensa ja ottamaan asian puheeksi vanhempien kanssa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Heino 2007, 36–37; Heinämäki 2006, 14.)

Keskeinen lähtökohta varhaisessa puuttumisessa on yksilön kokema subjektiivinen huoli lapsesta ja se perustuu siihen tietoon, joka lapsen kanssa tekemisissä olevilla aikuisilla on. Huolella tarkoitetaan yksilökohtaista näkemystä, joka työntekijällä syntyy asiakassuhteessa. Huoli ilmaisee, että asioiden ennakoitua menevän lapsen kannalta epäedulliseen suuntaan. Havaittuaan huolen, työntekijän tulee ottaa se puheeksi, jolloin on mahdollisuus saada aikaan asioihin myönteisesti vaikuttavaa yhteistyötä. (Eriksson & Arnkill 2005, 7, 21, 29.)

Kuikan (2005, 8) mukaan varhaisessa puuttumisessa ei ole kuitenkaan kysymys ainoastaan lasten huomioinnista, vaan ongelmaan puuttumisen tulee koskea koko perhettä. Varhainen puuttuminen edellyttää moniammatillista lähestymistapaa, koska lasten ja perheiden ongelmat eivät ole yksiselitteisiä. Vuosien saatossa lasten ja perheiden ongelmat ovat moninaistuneet sekä määrällisesti lisääntyneet. Ongelmien tarkoituksenmukainen käsittely edellyttää moniammatillista osaamista, jonka keskeinen tavoite on varhainen puuttuminen riskitilanteissa. (Keskinen & Virjonen, 2004, 203–204.) Varhaisen puuttumisen haasteena on se, että suomalaisessa kulttuurissa puuttuminen koetaan negatiivisena asiana ja osaksi tästä syystä sitä vältellään liian pitkään. Varhaisen puuttumisen menetelmiä on viime vuosina kehitetty aktiivisesti. Erityisesti lapsi- ja perhepalvelujen työntekijöiden huolen puheeksiottoa tukemaan on kehitetty malli huolen vyöhykkeistä, jonka avulla työntekijä voi jäsentää lapsen ja perheen tilanteesta kokemaansa huolta, omien auttamismahdollisuuksiensa riittävyttä sekä muiden tukimuotojen tarvetta. (Remsu 2007, 28–29.) Arnkill (2005, 25) toteaa, että huolen vyöhykkeistön avulla on mahdollista ylittää eri ammattiryhmien väliset raja-aidat ja luoda varhaista puuttumista ja yhteistyötä.

3.2 Huolen puheeksiotto päiväkodissa

Päivähoidon kentällä huolen puheeksiotto koetaan usein haasteelliseksi, koska työntekijät eivät aina ole varmoja havaitsemansa huolen todellisuudesta. He saattavat epäillä esimerkiksi huolen kokoa tai asiakasperheiden reaktioita. Tästä syystä asiakasperheiden elämään liittyvistä huolista puhutaankin melko yleisellä tasolla. Huolen puheeksiotossa työntekijän toiminta syntyy kognitiivisten, emotionaalisten ja moraalisien elementtien yhdistelmästä. Työntekijän on osattava käyttää työkaluinaan sekä asiakasperheiden elämäntilanteiden ennakoitua ja voimavarojen tukemista. On kuitenkin muistettava, että voimavaroja voi tukea, mutta ongelmia ei. (Erikson & Arnkil 2009, 22–23; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 187–188.)

Työntekijöiden huolestuneisuus perheiden tilanteita kohtaan vaihtelee. Tämä johtuu siitä, että huoli perustuu työskentelysuhteeseen ja sen toimivuuteen. On myös tiedostettava se, että asiakasperheen käsitykset tilanteisiinsa liittyvistä huolista voivat olla hyvin ristiriitaiset suhteessa työntekijöiden näkemyksiin. Huolimatta näkemyseroista päiväkodin työntekijöiden on tiedostettava, että he ovat päivittäisten kohtaamisten ansiosta avainasemassa havainnoimaan asiakasperheitä ja heidän mahdollisia huoliaan. Tässä suhteessa lastenneuvolan työntekijät ovat erilaisessa asemassa, koska he tapaavat lapsia ja heidän vanhempiaan keskimäärin vain kerran vuodessa. (Järvinen ym. 2012, 188–189; Nätkin & Vuori 2007, 18.)

Huhtasen (2004, 10) mukaan työntekijän on kuitenkin aina suhtauduttava vakavasti huoleensa riippumatta muiden näkemyksistä, sillä asioihin puuttuminen edellyttää signaalia. Päiväkodin arjessa tällainen signaali voi nousta esimerkiksi lapsen kehityksestä, käyttäytymisestä tai olemuksesta. Tapauskohtaisesti signaalit voivat olla välillisiä viestejä lähipiirissä tapahtuneista muutoksista tai vallitsevista kriiseistä. Työntekijän on tarkkailtava havaitsemaansa signaalia ja puututtava tähän huoleen, mikäli tarve vaatii. Huolen puheeksiottaminen on olennainen osa varhaista puuttumista.

3.3 Varhainen tukeminen

Lapsiperheiden tukeminen perustuu perhepoliittisiin linjauksiin, jotka taas pohjautuvat lainsäädäntöön ja hyvinvointipolitiikkaan. Perhepolitiikka tarkoittaa julkisen vallan, valtion ja kuntien toteuttamia päätöksiä, joilla pyritään tukemaan eritoten lapsiperheitä. Suomalaisen perhepolitiikan tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö ja taata vanhemmille aineelliset ja henkiset mahdollisuudet kasvattaa lapsiaan. Lapsiperheille kohdistetuilla palveluilla pyritään tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävissään. Nämä palvelut koostuvat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja taloudellisesta tuesta. (Vilen ym. 2006, 75–76.)

Varhaisen tuen kehittäminen käynnistyi tarpeesta tarkastella lapsiperheiden kanssa tehtävän työn toimintatapoja, jotta lapsiperheitä voitaisiin tukea tuen tarpeen varhaisessa vaiheessa ja oikein kohdennetusti. Tukea tulisi tarjota silloin, kun perheen pulmat ovat pieniä, koska siinä vaiheessa voidaan laajasti hyödyntää perheen omia voimavaroja. Kiteytettynä varhaisen tukemisen lähtökohtana on siis lapsen hyvinvoinnin saavuttaminen vanhemmuutta ja perhettä tukemalla. Varhaisessa tukemisessa on olennaista muistaa myös se, ettei siinä ole kyse pelkästään tiettyjen työntekijöiden erityis-

osaamisesta, vaan se edellyttää monien lapsiperheiden kanssa työskentelevien tahojen ammattiosaamista. (Lindqvist 2008, 24, 4.)

Asiakkaan kokemana varhainen tukeminen tarkoittaa luottamuksellisuutta asiakkaan ja työntekijän välillä, jolloin toiminnassa korostuvat dialogisuus ja asiakkaan omien voimavarojen tukeminen. Lisäksi tavoitteena on lapsiperheiden elämänhallinnan säilyttäminen ja vahvistaminen sekä varhaisen tuen mahdollistuminen asiakkaan arjessa. Varhainen tuki toteutetaan asiakkaan ehdoilla hänen tarpeidensa mukaisesti. Asiakkaan kannalta varhaisessa tuessa olennaista on, se missä toiminta tapahtuu, miten se toteutetaan ja, mitä toiminta on. (Heinonen, 2012; Lindqvist 2008, 15.)

Varhainen tukeminen vahvistaa lapsen hyvinvointia suojaavia tekijöitä ja heikentää riskitekijöitä. Suojaavalla tekijällä tarkoitetaan joko yksilössä itsessään, lähipiirissä tai ympäristössä olevaa ominaisuutta, joka vaikuttaa riskitekijältä suojaavasti. Riskitekijällä taas viitataan olosuhteeseen, ominaisuuteen tai tapahtumaan, joka tietyssä yhteydessä lisää ongelmien todennäköisyyttä. Yksittäinen, lapsiperheen elämässä vaikuttava riskitekijä ei kuitenkaan tarkoita, että perheen tilanne olisi haastava. Lapsen elämässä voi olla monia suojaavia tekijöitä, jotka tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja sosiaalisia taitoja. Mikäli riskitekijä on merkittävä, tilanteeseen tulee puuttua, vaikka suojaavia tekijöitä olisi olemassa. Varhaisessa tukemisessa voi ajoittain olla haasteellista pitää lapsi toiminnan keskiössä, kun työskennellään vanhemmuutta tukien. Lapset saattavat jäädä aikuisten tarvitsevuuden jalkoihin. Toiminnan, jossa tuetaan lapsen ja vanhemman yhteistä tekemistä, on havaittu vaikuttavan lapseen positiivisesti sekä vahvistavan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja tunnesidettä. (Lindqvist 2008, 12, 15.)

Ammatillisesti katsottuna perheen tukeminen perustuu siihen, että työntekijällä on selkeä käsitys siitä, ketkä kaikki kuuluvat tuen tarpeessa olevaan perheeseen. Tukiessaan perhettä työntekijän on omaksuttava perhelähtöinen lähestymistapa. Perhelähtöinen lähestymistapa on soveltuva sekä silloin, kun koko perhe oireilee, että myös niissä tapauksissa, joissa tuen tarve on yksilöllisempää. Perheiden varhaisessa tukemisessa työntekijän on olennaista arvioida koko perheen jaksamista, sen jäsenten voimavaroja ja tarpeita. Mikäli työntekijä ei tiedosta koko perheen tilannetta ja ymmärrä vanhempien jaksamisen merkitystä, sillä saattaa olla haitallisia vaikutuksia koko perheen hyvinvointiin. Perhelähtöisen tukemisen tavoitteena on, että perheet kokevat voimavaransa lisääntyvän ja arjen haasteidensa helpottuvan. (Koivunen 2009, 159–160; Vilen ym. 2006, 70.)

4 PÄIVÄHOITO JA NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ LAPSIPERHEIDEN PERUSPALVELUINA

4.1 Päivähoito

Suomessa jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on subjektiivinen päivähoito-oikeus. Näin ollen kunnat ovat velvollisia järjestämään päivähoitopalvelunsa siten, että lasten hoidon ja kasvatuksen tarve eri ikäryhmissä tulee tasapuolisesti ja paikallisten olojen edellyttämällä tavalla turvatuksi. Vuonna 1996 voimaan astuneen lakimuutoksen myötä subjektiivinen päivähoito-oikeus takaa sekä vanhemmille oikeuden lasten päivähoitopaikkaan että lapsille oikeuden varhaiskasvatukseen. (Päivähoitolaki 1973/36.)

Päivähoidon lakisääteisenä tehtävänä on tukea päivähoidossa olevien lasten perheitä kasvatustehtävässään ja yhdessä vanhempien kanssa edistää lapsen tasapainoista kehitystä. Päivähoidon toimintaa määrittelevässä valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan kasvatuskumppanuutta. Käytännössä kasvatuskumppanuus tarkoittaa sitä, että vanhemmat ja päivähoidon työntekijät sitoutuvat yhteishengessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. (Vilen ym. 2006, 111.) Kaskela ja Kekkonen (2006, 5, 14–15) määrittelevät kasvatuskumppanuuden päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien väliseksi vastavuoroiseksi vuorovaikutukseksi, jota ohjaavat kuunteleminen, kunnioittaminen ja dialogisuus. Kasvatuskumppanuus syntyy työntekijän tietoisien toiminnan tuloksena ja siinä on luoda toimiva vuorovaikutussuhde työntekijän ja perheen välille. Kasvatuskumppanuus edellyttää vanhempien ja työntekijöiden välistä luottamusta ja huolen jakamista arjen kasvatuskysymyksistä. Kasvatuskumppanuus perustuu kuitenkin ensisijaisesti lapsen tarpeisiin ja sitä ohjaa lapsen edun ja oikeuksien tavoitteleminen.

Päivähoitolaissa (1973/36) päivähoidon tehtävä kuvataan sekä sosiaalisena että kasvatuksellisenä toimintana. Päivähoidolla on myös erilaisia yhteiskunnallisia perustehtäviä, kuten perhepoliittinen, koulutuspoliittinen, työvoimapolitiittinen ja sosiaalipoliittinen tehtävä. (Karila & Nummenmaa 2001, 11–12.) Tavanomaisesti päivähoito kuuluu hallinnollisesti kunnallishallinnon sosiaalitoimeen. Vuonna 2003 on kuitenkin vahvistettu väliaikaisen sosiaalihuoltolain muutos, jonka mukaan kunta voi päättää, mihin toimielimeen päivähoito kuuluu. Päivähoidon säilymistä osana sosiaalipalvelujärjestelmää perustellaan sillä, että sosiaalitoimessa päivähoito nähdään kokonaisvaltaisena lasten ja perheiden palveluna. Näin ollen päivähoidon palveluilla on mahdollisuus tukea perheitä erilaisissa elämäntilanteissa. Päivähoidon sosiaalipoliittinen tehtävä ko-

roستuu, mikäli perheiden voimavarat eivät riitä turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä. (Huhtanen 2004, 68.)

Päivähoidon sisällöllisiä perustehtäviä (kuva 1) ovat lasten hoito, kasvatust ja opetus sekä vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, verkostotyö ja lastensuojelun tukitoimi. Varsinaisiksi ydintehtäviksi nostetaan lasten hoito, kasvatust ja opetus, jotka ovat läsnä päivähoidon arjessa jatkuvasti. Lasten hoidolla tarkoitetaan lapsen perustarpeista, kuten turvallisuudesta, unesta, ravinnosta, siisteydestä ja ulkoilusta huolehtimista osana lämminhenkistä hoivaa. Kasvatust taas sisältää pedagogisia ja opetus didaktisia elementtejä. Lapsen kehitystä tukee varsinaisten ydintehtävien ohessa päivähoidossa tehtävä verkostotyö. Tyypillisiä yhteistyökumppaneita ovat neuvolat, perheneuvolat, perhetyö, sosiaalityö, puhe- ja toimintaterapeutit, erityisopettajat ja tärkeimpänä tahona vanhemmat. Päivähoidossa vanhempien ja kasvattajien välinen yhteistyö sisältää kaiken keskinäisen vuorovaikutuksen ja toiminnan. Tärkeä päivähoidon perustehtävä on myös lastensuojelun tukitoimena toimiminen. Lastensuojelu voi velvoittaa tai suositella päivähoidoa lapselle, jonka kotikasvatuksessa tai perustarpeista huolehtimisessa ilmenee puutteita. (Koivunen 2009, 11–16.)

Kuva 1. Päivähoidon perustehtävät (Koivunen 2009, 17)

Kuten kuvasta 1 on havaittavissa, päivähoiton perustehtävät muodostavat kiinteän kokonaisuuden. Tehtäviä ei siis voida yksilöidä, koska ne liittyvät toisiinsa lapsen ja perheen tilanteesta riippuen. Puroilan (2004, 19) mukaan päivähoiton perustehtävää tulkitaan eri tavoin keskittyen joko lapseen tai perheeseen. Lapsen keskittyvä tulkinta tarkoittaa, että kotikasvatuksen tukeminen nähdään kehityksen, kasvun ja oppimisen tukemisena päivähoitossa. Perhettä painottavassa tulkinnassa lähtökohdat perustuvat siihen, että lapsi nähdään kiinteänä osana perhettään ja näin ollen varhaiskasvatus tulee kohdistaa koko perheeseen.

Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen edellyttää päivähoiton henkilöstön ja vanhempien välistä yhteistyötä. Vanhempien ja päivähoiton ammattilaisten välisessä yhteistyössä on olennaista sen sisällöllinen ydin eli se, kohdistuuko yhteistyö lapsen kasvuun, vanhemmuuteen vai kumpaankin. Toisaalta voidaan myös tarkastella sitä, kuinka paljon vanhemmuuden tukeminen edes kuuluu päivähoiton ja muiden varhaiskasvatuspalveluiden piiriin. (Puroila 2004, 19.)

Kallialan (2012, 12, 92) mielestä vanhemmuuden tukemisen tulee päivähoiton osalta rajoittua siihen, että vanhemmat ohjataan hakemaan apua sitä tarjoavilta tahoilta. Hänen mukaansa varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä ei ole toimia perheille suunnattavana sosiaalipalveluna, vaan sen tulee ennen kaikkea edistää lapsen tasapainoista kasvua. Päiväkodin työntekijöiden osalta Kalliala on vahvasti sitä mieltä, että heitä ei tule mieltää perhetyöntekijöiksi, koska heidän ensisijainen työtehtävänsä on toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta. Henkilöstön ja vanhempien välistä yhteistyötä hän pitää kuitenkin tärkeänä ja tarpeellisena. Myös Eeva Hujala (1998, 114–117) on tutkinut päiväkodin henkilökunnan toimenkuvien määräytymistä. Merkillepantavaa Hujalan tutkimuksessa on, että siinä vanhempien osuus henkilökunnan työtehtävien määrittäjänä todetaan hyvin pieneksi. Tutkimukseen osallistuneista päivähoiton työntekijöistä vain muutamat nostivat esille vanhempien merkityksen työtehtäviensä määrittäjinä. Puroilan (2004, 14, 19) mukaan taas vanhemmat määrittävät oman lapsensa suhteen eikä ammatillisen tuen kohteiksi. Täytyy kuitenkin muistaa, että perheiden tarvitsema ammatillinen tuki on tänä päivänä erittäin tarpeellista ja tämä tarve lisääntyy koko ajan.

4.2 Päivähoito Kotkassa

Kotkassa kunnallista päivähoitoa tarjotaan sekä kunnallisten että yksityisten päiväkotien, perhepäivähoidon ja avoimen päivähoiton toimesta. Päivähoitoa toteutetaan kolmella eri päivähoitoalueella. Näitä alueita ovat Kotkansaari, Länsi-Kotka ja Karhula. Kotkansaaren alueella toimii viisi kunnallista ja viisi yksityistä päiväkotia, Länsi-Kotkan alueella toimii kahdeksan kunnallista ja yksi yksityinen päiväkotia ja Karhulan alueella toimii yksitoista kunnallista päiväkotia ja kolme yksityistä päiväkotia. Lisäksi jokaisella päivähoitoalueella toimii sekä avoimen päivähoiton yksikkö että yksittäisiä perhepäivähoitajia. Päiväkodit tarjoavat sekä osapäiväistä että kokopäiväistä hoitoa. Vuoropäivähoidon suhteen Kotkassa on menetelty siten, että sitä tarjotaan kaikilla päivähoitoalueilla. Kotkansaarella toimii ympärivuorokautisesti avoinna oleva vuoropäiväkotia ja Karhulassa ja Länsi-Kotkassa pidennettyä iltahoitoa tarjoavat päiväkodit. (Kotkan kaupungin päivähoito 2013.)

Kotkan kaupungissa tarjottavan päivähoiton varhaiskasvatukselliset lähtökohdat pohjautuvat valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (2013). Kotkassa päivähoiton tarjoama varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen leikki on keskeisessä asemassa. Varhaiskasvatuksella edistetään lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä. Vanhemmillä on lapsen kasvatuksessa kuitenkin ensisijainen vastuu, jota varhaiskasvatuspalvelut tukevat. Varhaiskasvatuksessa on oleellista lasten, varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä vanhempien vuorovaikutus ja kasvatuksellinen kumppanuus. (Kotkan kaupungin päivähoito 2013.)

Kotkan päivähoiton tarjoama varhaiskasvatus perustuu seuraaviin arvoihin: laadukaiden palveluiden tuottaminen ammattitaidolla lapsen ja perheen tarpeet huomioiden, palveluiden muunneltavuus ja monipuolisuus, lapsuuden kunnioittaminen, turvallinen ja myönteinen kasvuympäristö, yksilölliset kasvun, kehityksen ja oppimisen mahdollisuudet, vastuullinen kasvatuskumppanuus sekä vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (Kotkan kaupungin päivähoito 2013.)

Varhaiskasvatuksessa toiminnan sisällöllistä suunnittelua tapahtuu valtakunnan, kunnan, yksikön ja yksilöiden tasoilla ja kaikessa toiminnan suunnittelussa lasten vanhempien rooli on tärkeässä asemassa. Henkilöstö tarkastelee kasvatustoimintaa ammatillisesta näkökulmasta ja vanhemmat taas kodin ja oman lapsensa näkökulmasta.

Vanhempien kanssa tehtävän yhteistyönmuotoja Kotkan kaupungin päivähoidossa ovat vanhempainillat, kasvatussuunnitelmakeskustelut, juhlat ja retket. Päivähoidon ja vanhempien välistä yhteistyötä pyritään syventämään aitoon kasvatuskumppanuuteen. Tavoitteena on päästä yksipuolisesta asiantuntijuudesta samanarvoiseen arkiseen vuoropuheluun. (Kotkan kaupungin päivähoito 2013.)

Päivähoidon työntekijät tekevät päivittäin havaintoja ja arviointeja lapsesta, mutta he ymmärtävät kuitenkin, että vanhemmat ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita. Huomattaessa lapsen kehityksessä tuen tarvetta, aloitetaan päivähoidon tukitoimet ottamalla yhteyttä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan, jonka ammattitaitoon tukeutumalla pyritään ennaltaehkäisemään suurempaa tuen tarvetta jatkossa. Tarvittaessa suositellaan puheterapiaa, toimintaterapiaa, lääkärin vastaanottoa tai perheneuvolaa. Varhaisen puuttumisen tavoitteena on tukea ja auttaa lasta ja perhettä päivittäisissä toimissa. (Kotkan kaupungin päivähoito 2013.)

Viime aikoina Kotkan kaupungin päivähoidossa on noussut ajankohtaiseksi vanhemmuuden tukeminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat käynnistivät syksyllä 2013 vanhemmuuden tukemisen vertaisryhmän. Ryhmä on tarkoitettu 3 – 6 - vuotiaiden lasten vanhemmille, jotka kokevat haasteita vanhemmuudessaan. Vanhemmuuden voima-ryhmän toimintaa suunniteltiin moniammatillisesti yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön perheohjaajien kesken. Toinen uusi työmenetelmä lapsiperheiden palveluissa on lapsen vahvuudet ja vaikeudet kysely eli the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). Kysely otettiin käyttöön Kotkan päivähoidon esiopetuksessa vuonna 2013 tarkoituksena arvioida lapsen psykososiaalista terveyttä, kehitystä ja toimintakykyä. Kysely kokoaa lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon arvioitavaksi kodin ja päiväkodin näkemykset lapsen kasvusta ja kehityksestä. Usean tietolähteen hyödyntäminen lapsen toimintakyvyn arvioinnissa lisää kyselystä saadun tiedon luotettavuutta ja auttaa mahdollisen tuen asianmukaisessa kohdentamisessa. (Kotkan kaupungin päivähoito 2013; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

4.3 Perhetyö

Perhetyöllä tarkoitetaan ammattilaisen tavoitteellista työskentelyä perheen tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa. Lapsiperheille kohdennettuna palvelumuotona perhetyö on kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä tukemista ja ohjaamista. Perhettä pyritään auttamaan kokonaisuutena kuitenkin perheenjäsenten yksilölliset

tarpeet huomioiden. Perhetyöllä ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää eikä työmuotoa, sitä ei ole myöskään määritelty lainsäädännöllisesti. Välillisesti monet sosiaalialan toimintaa määrittelevät lait ja asetukset kuitenkin vaikuttavat perhetyön toteuttamiseen. Käytännön tasolla valtio ja kunnat vastaavat perhetyön toteutuksesta. Perhetyö voi sijoittua eri tavoin kuntien palvelujärjestelmiin, joka osaltaan vaikuttaa siihen, kuinka matalan tai korkean kynnyksen palveluna perhetyö näyttäytyy. Tavanomaisesti perhetyö liittyy kuntien palvelujärjestelmässä myös lastensuojelun yhteyteen, jolloin kyseessä on lastensuojelun perhetyö tai korjaava perhetyö. (Järvinen ym. 2012, 12, 49, 63; Puroila 2004, 1.)

Perhetyön lähtökohtaisena tavoitteena on lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen ja sen keskeinen ideologia pohjautuu sekä perhekeskeisyyteen että ammattilaisten moniammatilliseen yhteistyöhön. Perhetyön sisältö ja kohdistuminen vaihtelevat sen mukaan, minkä palvelusektorin alaisuudessa sitä tehdään. Myös perhetyön palvelukriteerit ovat kuntakohtaiset. (Järvinen ym. 2012, 70–71.) Perhetyön tavoitteena on saada aikaan muutos perheen toimintatavoissa. Perhetyön avulla edistetään myös perheiden keskinäistä vuorovaikutusta ja tuetaan perhettä löytämään omat voimavaransa ja tukiverkostonsa. Perhetyötä tulisi tarjota perheille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Puroila 2004, 99)

Perhetyö tunnetaan usein työmuotona, joka perustuu perhekeskeisyyteen. Perhekeskeinen näkökulma tarkoittaa koko perheen tukemista. Rantalan (2002, 35–40) tutkimuksen mukaan perheen arki, vanhempien hyvinvointi ja lapsen kehitys ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Rantalan tutkimuksesta käy myös ilmi, että perhekeskeiseen työhön kuuluu resurssien ja tuen joustavuus, jaettu vastuu, moniammatillinen yhteistyö, kumppanuus sekä perheen kunnioittaminen ja osallisuus. Käytännön toiminnan lähtökohtana perhekeskeisyydessä on palvelujen kohdistaminen koko perheeseen, mikä näkyy varsinkin perhetyössä. Näin ollen perheen omia voimavaroja pystytään vahvistamaan peruspalvelujen avulla. Palvelujen määrää ja luonnetta määrittelevät tällöin pääsääntöisesti perheen omat tarpeet.

Perhetyö on monisäikeistä ja se jaetaan ennaltaehkäisevään perhetyöhön, lastensuojelun perhetyöhön ja vaativaan perhetyöhön. Ennaltaehkäisevään perhetyöhön kuuluu lapsiperheiden kotipalvelu, neuvolan, päivähoidon ja koulun perhetyö. Lastensuojelun perhetyössä tehdään intensiivistä ja korjaavaa perhetyötä ja vaativassa perhetyössä taas keskitytään lastenpsykiatriassa ja lastenosastoilla tehtävään perhetyöhön. Lisäksi on saatavilla yksityisen sektorin tarjoamaa perhetyötä, joista esimerkkinä mainitta-

koon Alvari-perhetyö ja monikulttuurinen perhetyö. (Rönkkö & Rytönen 2010, 124; Sosiaaliportti, 2013.)

4.4 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö

Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kehittäminen käynnistyi erinäisten hankkeiden kautta 2000-luvun alkupuolella ja laaja-alaisemmin vuonna 2004 ilmestyneen lastenneuvolaoppaan myötä, jossa suositeltiin perhetyöntekijän palkkaamista neuvoloihin. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (2008, 49) neuvolatoiminnasta määritellään erityistä tukea tarvitsevat lapset ja perheet. Erityisen tuen tarve on selvitettävä, mikäli lapsessa hänen perheessään tai toimintaympäristössään on havaittavissa asioita, jotka voivat olla haitallisia hänen kasvulleen tai kehitykselleen. Neuvolan tulee järjestää palvelunsa siten, että lapsen ja perheen tuen tarve tunnustetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja, että tukea voidaan antaa pikaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen ohessa myös uusi lastensuojelulaki (2007 / 417) velvoittaa kuntaa ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön, jota toteutetaan peruspalveluissa. Ennaltaehkäisevällä lastensuojelutyöllä edistetään ja turvataan lapsen kehitystä ja kasvua sekä tuetaan perheen hyvinvointia ja vanhemmuutta. (Järvinen ym. 2012, 77; Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 154.)

Käytännön tasolla sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (2008) mukaisiin toimintavaatimuksiin on vastattu palkkaamalla neuvoloihin perhetyöntekijöitä. Neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä toteutetaan monella eri tavalla riippuen siitä, miten kunkin kunnan sosiaali- ja terveystoimi on organisoitu. Joissakin kunnissa palkataan, neuvolaoppaan suositusten mukaisesti oma perhetyöntekijä, toisissa kunnissa taas terveydenhoitajien työpareina toimivat sosiaalipalveluiden perhetyöntekijät. (Järvinen ym. 2012, 78; STM 2008, 48.)

Perheiden varhaisen tukemisen näkökulmasta juuri neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on sopiva palvelumuoto, koska neuvola tavoittaa valtaosan alle kouluikäisten lasten perheistä. Täten neuvolan työntekijöillä on edellytyksiä tukea perheitä heidän arjessaan ja tarpeen vaatiessa etsiä yhdessä perheiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa tukimuotoja perheitä mahdollisesti kohtaavissa haasteissa. Perheiden hyvinvoinnin tukemisen lähtökohtana on vanhempien näkemys perheen tilanteesta, heidän psyykkiset resurssinsa, huolensa ja tarpeensa. (Järvinen ym. 2012, 77.)

Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on aina vapaaehtoista. Asiakas itse päättää, haluaako hän palvelun piiriin vai ei. Perheen avuntarve voi liittyä synnytyksen jälkeiseen

väsymykseen, vanhempien masentuneisuuteen, varhaisen vuorovaikutuksen haasteisiin, arjen hallinnan pulmiin tai lapsen kasvatukseen ja kehitykseen liittyviin asioihin. Tuen tarvetta voivat aiheuttaa myös keskosuus tai lapsen pitkäaikainen sairaus sekä monikkovanhempien, yksinhuoltajien tai nuorten vanhempien kohtaamat haasteet. Avuntarve voi lisääntyä myös silloin, kun lapsiperheettä kohtaa kriisi. Lisäksi päihde- ja mielenterveysongelmat, avuttomuus arjessa ja sosiaalisten verkostojen puute voivat olla syynä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelun aloittamiseen. (Armanto & Koistinen 2007, 371.)

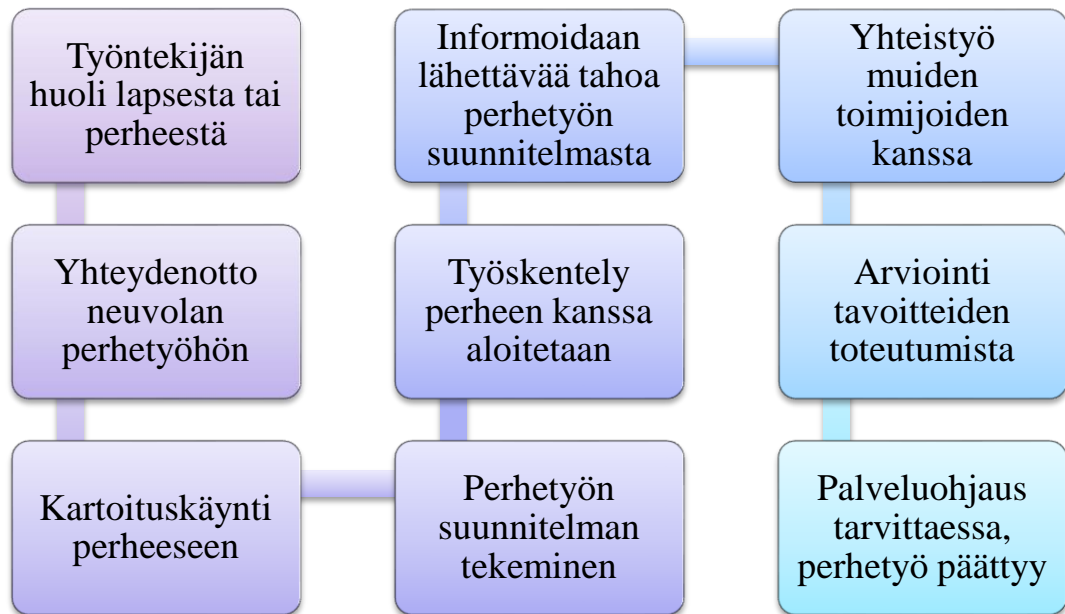
Neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä työntekijöiden tehtävänä on edistää perheiden elämänhallintaa haastavissa tilanteissa. Tavoitteena on tukea perhettä jo varhaisessa vaiheessa, kun ongelmat ovat vielä pieniä. Konkreettisesti neuvolan ennaltaehkäisevällä perhetyöllä tarkoitetaan psyykkisen ja sosiaalisen vanhemmuuden tukemista, ohjausta kasvatus- ja hoitomenetelmissä sekä arjen hallinnassa, parisuhteen tukemista vanhemmuutta vahvistavaksi, perheen toimintakyvyn tukemista uusissa elämäntilanteissa ja kriiseissä ja perheen sosiaalisten verkostojen vahvistamista (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 26.) Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaina ovat tavanomaisesti alle kouluikäisten lasten perheet tai perheet, jotka odottavat lasta. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijä tukee perhettä kotikäynnin tai vaihtoehtoisesti tapaa heitä esimerkiksi omassa työpisteessään. Perheen lapsia työntekijä voi tavata myös päivähoitossa tai koulussa. Neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön kuuluu myös vertaisryhmien ohjaaminen. (Järvinen ym. 2012, 73.)

4.5 Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö Kotkassa

Kotkassa neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö alkoi hyvinvointineuvolan alaisuudessa vuonna 2009, tätä ennen kunnallista perhetyötä oli tarjonnut vain sosiaalitoimi. Kotkan kaupungissa on kolme lastenneuvolaa, jotka sijaitsevat Kotkansaarella, Länsi-Kotkan alueella ja Karhulassa. Kotkansaaren ja Länsi-Kotkan neuvoloissa toimii perheohjaaja ja Karhulassa perhetyöntekijä. Työnimikkeiden erilaisuuteen ovat syynä toimissa työskentelevien erilaiset koulutustaustat: perheohjaajina toimivat sosionomit (AMK) ja perhetyöntekijänä kodinhoitaja. (Kotkan kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö, 2013.) Vilenin ym. (2010, 24) mukaan perhetyötä tekeville ei ole määriteltä vaadittavaa koulutus pohjaa. Nykypäivänä perhetyöntekijän tai perheohjaajan ammattinimikkeellä työskentelevät ovat kuitenkin pääsääntöisesti sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita

Edustaessaan sosiaalialan tuntemusta neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijä laajentaa neuvolan ammatillista näkemystä lapsiperheiden tukemiseen liittyen. Kotkassa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijän työnkuvaan kuuluu neuvolaikäisten lasten ja heidän perheidensä kohtaaminen ja perheiden tuen ja palvelutarpeen selvittäminen. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijä tukee ja edistää perheiden elämänhallintaa haastavissa elämäntilanteissa ja käytännössä työntekijä kohtaa perheitä joko heidän kodeissaan tai omalla vastaanotollaan. Pääsääntöisesti kuitenkin neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä toteutetaan perheiden kodeissa, koska useimmiten vanhemmat tarvitsevat tukea ja neuvoa arjen asioissa. Kotona toteutettava ohjaus ja tukeminen antavat mahdollisuuden arvioida vanhemmuuden voimavaroja sekä antaa ohjausta juuri niihin asioihin, joissa perhe sitä tarvitsee. (Kotkan kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2013.)

Kotkan kaupungissa toteutettu neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on suunnitelmallista (kuva 2). Työntekijä laatii yhdessä perheen kanssa suunnitelman, tavoitteet toiminnalle, arvioinnin ja tarvittaessa jatkosuunnitelman. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa liittyen perheiden asioiden hoitamiseen kuuluu olennaisesti neuvolan perhetyöhön. Tavanomaisimpia yhteistyötahoja ovat neuvola, varhaiskasvatus, perheneuvola, puhe- ja toimintaterapiayksikkö, sosiaalitoimi, Carea ja kolmannen sektorin toimijat. Kotkassa yhtenä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön lähtökohtana pidetään sen nopeaa saatavuutta. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijät ottavat asiakasperheeseen yhteyttä mahdollisimman nopeasti, viimeistään viikon sisällä siitä, kun ovat saaneet tiedon uudesta mahdollisesta asiakasperheestä. Kahden viikon sisään neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön taholta tehdään kartoituskäynti, jossa määritellään perheen tuen tarve. Kartoituskäynnin jälkeen joko aloitetaan asiakkuus, todetaan, ettei palvelun tarvetta ole tai ohjataan perhe muiden palvelumuotojen piiriin. (Kotkan kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2013.)

Kuva 2. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön prosessikaavio (Kotkan kaupungin ennaltaehkäisevä perhetyö 2013)

4.6 Päivähoidon ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyö Kotkassa

Kotkassa päivähoiton ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyö on ollut haasteellista, koska varsinaista yhteistyön mallia ei ole olemassa. Kotkassa neuvolan ennaltaehkäisevällä perhetyöllä ei ole suoranaista yhteistyön mallia yhteistyökumppaneiden kanssa, vaan perhetyö toimii edellisessä kappaleessa esitetyn prosessikaavion mukaisesti (kuva 2). Lisäksi kaupungissa on havaittavissa eroja sen suhteen, kuinka paljon eri päiväkodit hyödyntävät neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja. Tilanteissa, joissa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelut ovat jotain kautta tulleet tutuiksi työntekijöille, he ovat osanneet hyödyntää niitä myös vastaisuudessa. (Kotkan kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö 2013.)

Kotkan kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön tilastot (2013) osoittivat, että päiväkodit ohjasivat asiakkaita vain satunnaisesti neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön piiriin. Vuonna 2013 neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaina oli 150 asiakasperhettä, joista 6 ohjautui päiväkodeista. Karhulan päivähoitoalueelta ohjautui 1 asiakasperhe, Kotkansaaren alueelta 3 ja Länsi-Kotkan alueelta 2 asiakasperhettä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelun piiriin. Vaikka puhutaan neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, tarkoituksena on kuitenkin, että

asiakkaaksi tulisi ohjautua myös muiden lapsiperhepalveluiden kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että se taho, joka kohtaa perheen ja on huolissaan heidän tilanteestaan, voi ohjata perheen neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön piiriin. Tältä osin päiväkotien työntekijöiden osuus ohjaavana tahona on merkittävä, koska he tapaavat perheitä päivittäin. Päiväkotien työntekijöiden tulisi tunnistaa perheiden varhaisen tuen tarve ajallaan, ohjata perhe tarvittavien palvelujen piiriin ja tukea perhettä kokonaisvaltaisesti. (Kotkan kaupungin ennaltaehkäisevä perhetyö 2013.)

5 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ LAPSIPERHEIDEN TUKENA

5.1 Moniammatillinen työote

Nykyisin sosiaali- ja terveydenhuollossa korostetaan moniammatillisen yhteistyön merkitystä ennaltaehkäisevässä työssä esimerkiksi lapsiperheille tarjottavien varhaisen tuen palvelujen osalta. Toimiessaan hyvin, moniammatillinen yhteistyö antaa Pärnän tutkimuksen (2012) mukaan voimavaroja niin ammattilaisille kuin asiakasperheille. Se myös kehittää työntekijöiden ammatillista osaamista ja palvelurakennetta kokonaisuudessaan. Osaltaan moniammatillinen yhteistyö sisältää siis luovan mahdollisuuden vastata työelämän uusien rakenteiden haasteisiin (Pärnä 2007, 58).

Moniammatillisuudesta puhutaan useissa eri ammatillisissa yhteyksissä. Moniammatillisuudesta on kyse niin yhden työntekijän laajan osaamisen alueella, kuin eri ammattiryhmien välisen asiantuntijuuden saralla. Kiteytettynä moniammatillisuudella tarkoitetaan ammattilaisten keskinäistä ja suunnitelmallista yhteistyö- ja arviointiprosessia, jossa huomioidaan osallisten asiantuntijuus ja osaaminen. Moniammatillisuudelle on tarvetta sekä asiakastyössä että palvelujen kehittämisessä. Kun kootaan asiakaslähtöisesti kattavaa tietoa, on tunnistettava eri asiantuntijoiden erityisosaaminen. Laajemmin tarkasteltuna moniammatillisuudella pyritään saavuttamaan kattavia ja kustannustehokkaita ratkaisuja sekä korjaamaan palvelujärjestelmän toimimattomuudesta ja kapea-alaisesta ammatillisuudesta aiheutuneita epäkohtia. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 33–34; Karila & Nummenmaa 2001, 7; Noppari 2008, 12.)

Moniammatillisessa työotteessa painottuvat seuraavat seikat: vuorovaikutustaidot, asiakaslähtöisyys, verkostoituminen, roolien muutokset ja tiedon koonti. Moniammatillisen yhteistyön perusedellytyksenä ovat vallitsevan vuorovaikutuskulttuurin tunnis-

tamistaidot ja tietoinen pyrkimys sellaiseen vuorovaikutukseen, jossa on tilaa erilaisille näkökulmille. Moniammatillisesti työskenneltäessä ammattiroolit on määriteltävä uudelleen. Roolien muutokset lisäävät työskentelyn tehokkuutta vähentämällä työn päällekkäisyyttä. Työn tehokkuutta lisää myös verkostoituminen eli vuorovaikutussuhteiden ylläpitäminen. Verkostoitumisen lähtökohtaisena tavoitteena on kokonaisvaltaisesti huomioida asiakasperheen sosiaalinen verkosto. Asiakaslähtöisesti toimitaessa verkostot ovat edellytys toimivalle, organisaatorajat ylittävälle tiedon vaihdolle osana asiakasperheiden palveluprosessia. (Isoherranen ym. 2008, 35–37; Pärnä 2007, 50–52.)

Moniammatillisuuden määrittely on olennaisesti sidoksissa työympäristöihin. Esimerkiksi päiväkodissa voidaan puhua sekä sisäisestä että ulkoisesta moniammatillisuudesta. Sisäisellä moniammatillisuudella tarkoitetaan päiväkodin eri ammattiryhmien keskinäistä ja jaettua ammatillista toimintaa ja ulkoisella moniammatillisuudella taas päiväkodin työntekijöiden ja muiden samojen lapsiperheiden kanssa työskentelevien tahojen välistä yhteistyötä. (Karila & Nummenmaa 2001, 41–42.) Huhtasen (2004, 85) mukaan perheiden ja lasten ongelmien kohtaaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä, jolla pyritään löytämään ratkaisuja perheiden haasteellisiin tilanteisiin. Huhtanen näkee moniammatillisuuden eri asiantuntijoiden välisenä verkostoitumisena, ammatillisen osaamisen jakamisena ja työtapojen kehittämisenä. Toimivalle moniammatillisuudelle on ominaista tarve ylittää asiantuntijuuteen ja ammattirooleihin liittyvät näkymättömät rajat. Rajat ylittävä työskentely siirtää toimintaa asiantuntijakeskeisyydestä kohti asiantuntijoiden vuoropuhelua ja yhteistyötä.

Asiakastyössä moniammatillinen yhteistyö tarkoittaa eri asiantuntijoiden keskinäistä työskentelyä, jossa pyritään huomioimaan asiakkaan tilanne kokonaisuudessaan. Asiakaslähtöisessä moniammatillisuudessa eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot kootaan yhteen. (Isoherranen 2005, 14.) Useat lapsiperheet asioivat arjessaan monissa eri palvelujärjestelmän toimipisteissä. Näin ollen on ensiarvoisen tärkeää, että palvelujärjestelmän tahot toimivat yhteistyössä edistääkseen asiakasperheen kokonaistilanteen kartoittamista. Asiakasperheen kokonaistilanteen kartoittamisen lisäksi moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on myös yhteisiin tavoitteisiin perustuvan muutoksen tukeminen. Lisäksi moniammatillisessa yhteistyössä painottuvat työnjaon ja vastuiden selkiytyminen sekä päällekkäisyyksien karsiminen. Asiakasperheen kannalta on tarkoituksenmukaista, että he ovat tietoisia siitä, ketkä heidän kanssaan työskentelevät ja mitä

tukea he voivat ammattilaisilta odottaa. (Jalava & Virtanen 1998; Kontio 2010, 8-9; Noppari 2008, 14.)

5.2 Moniammatillisuuden haasteita

Toimiakseen moniammatillinen työote vaatii ammattitaitoa, aikaa, kouluttautumista, etukäteisvalmistelua sekä myös hyvää johtamista. Näin ollen on itsestään selvää, että toteutettava yhteistyö edellyttää tekijöiltään myös avarakatseisuutta ja ymmärtävyyttä. On tiedostettava, että erilaisten persoonallisuuksien, elämän- ja työkokemusten, koulutustaustojen ja työkuultuurien takia eri ammattiryhmillä on keskenään eroavia näkemyksiä muun muassa asioiden käsittelytavoista. Todellisuudessa työntekijöiden välisessä yhteistyössä ilmenee haasteita. (Noppari 2008, 13.)

Useissa organisaatioissa moniammatillinen yhteistyö on vielä satunnaista ja huonosti suunniteltua. Yhteydenpito muihin ammattitahoihin voi perustua liiaksi työntekijöiden omiin intresseihin. Moniammatillisen työotteen hyödyntämistä hankaloittaa myös se, että tietoisuus eri ammattiryhmien työnkuvista on vähäistä. Kuvaava esimerkki tästä on perhetyö, jonka toiminnasta ja mahdollisuuksista eivät monet yhteistyökumppanit ole tietoisia. Lisäksi perhetyötä hankaloittaa sen toiminnan jäsentymättömyys. Saman kunnan alueella voi perhetyön toteuttaminen vaihdella huomattavasti, joka voi osaltaan selittyä sillä, että sen parissa työskentelee useita eri ammattiryhmiä. Toisen ammattiryhmän osaaminen voidaan kokea uhkana omalle pätevyydelle ja omasta ammatillisesta epävarmuudesta voi pahimmillaan muodostua este moniammatillisen yhteistyön toteutumiselle. Yksi suurimmista moniammatillisuuden haasteista edellä mainittujen lisäksi on käytettävissä olevan ajan rajallisuus sekä resurssien puute. (Noppari 2008, 12, 17, 19; Pärnä 2007, 57–58.)

Kontio taas nostaa moniammatillista yhteistyötä haastaviksi seikoiksi toiminnan yhteistyökulttuurin kehittymättömyyden, vain osan yhteistyöryhmän jäsenistä tavoittavan vuorovaikutuksen, osaamisen ja tiedon jakamisen sekä toiminnan koordinoinnin. Lisäksi hän nimeää moniammatillista yhteistyötä vaikeuttaviksi asioiksi resurssien vähäisyyden, työn- ja vastuunjakoon liittyvien velvoitteiden puutteen, vastuiden epätasaisen jakautumisen ja yhteistyötä tekevien ammattilaisten vaihtuvuuden. Moniammatillista yhteistyötä vaikeuttaa myös salassapitovelvollisuus. Huhtasen mukaan (2004, 93) salassapito-ongelmat voidaan kuitenkin minimoida osallistamalla vanhemmat keskusteluihin, puhumalla asioista yleisellä tasolla ja luomalla moniammatilliselle ryhmälle selkeät menettelyohjeet salassapitoasioiden käsittelyyn. Asiantuntijapalave-

reissa on syytä pyytää vanhemmilta kirjallinen lupa tietojen siirtämiseen. Vanhemmille on tärkeää kertoa tarkasti, millaisesta tiedon välittämisestä on kysymys, kenelle tietoja on tarkoitus luovuttaa, kuinka kauan kyseisellä hetkellä tehty kirjallinen lupa tulee olemaan voimassa ja, mihin tarkoitukseen luovutettavia tietoja tullaan käyttämään.

6 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA PERHEIDEN VARHAISESTA TUKEMISESTA

Kuten johdannossa mainitsimme varhainen puuttuminen ja varhainen tuki ovat termeinä melko uusia, eivätkä ne näin ollen ole myöskään täydellisesti juurtuneet osaksi käytännön työtä. Tutkittua tietoa varhaisesta tukemisesta on vielä tässä vaiheessa saatavilla melko rajoitetusti. Perheiden varhaisesta puuttumisesta tutkimustietoa on enemmän, joka ilmeni tiedonhakuprosessissa. Valtaosassa löytämistämme tutkimuksista käsiteltiin moniammatillisuutta, huolen puheeksiottoa ja varhaista puuttumista. Suoranaista tutkimusta päivähoidon ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyöstä perheiden varhaisen tukemisen näkökulmasta emme löytäneet.

Johanna Lammi-Taskula ja Hannele Varsa tekivät vuonna 2000 Vanhemmuuden aikahankkeen puitteissa tutkimuksen vanhemmuuden tukemisesta päiväkodeille ja äitiys- ja lastenneuvoloille. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää työ- ja toimintakäytäntöjä, joilla vanhemmuutta ja perheiden hyvinvointia tuetaan peruspalveluissa. Tutkimuksessa pyrittiin myös kartoittamaan työntekijöiden havaintoja vanhemmuuden tukemisen haasteista. Jopa 90 % tutkimukseen osallistuneista terveydenhoitajista arvioi, että vanhemmuuden tukeminen on keskeinen osa neuvolatyötä ja neuvolatyön tavoitteiksi mainittiin varhaisen vuorovaikutuksen edistäminen, vanhemmuuteen kasvamisen tukeminen, perheiden ongelmien ennaltaehkäisy ja parisuhteen tukeminen. Päiväkodeissa vanhemmuuden tukemisen näki keskeiseksi työn tavoitteeksi vain puolet kyselyyn vastanneista. Yleisempää oli, että työn kohteeksi nimettiin lapsi. Päivähoidon työntekijöiden ensisijaisena tavoitteena oli avoin ja luottamuksellinen yhteistyö vanhempien kanssa. Päiväkodeissa koettiin, ettei vaikeita asioita voitu käsitellä, mikäli vanhemmat eivät itse niitä tuoneet esille. Kyselyn mukaan sekä päiväkodeissa että äitiys- ja kasvatuseuvolassa koettiin haasteelliseksi perhemuotojen moninaistuminen, perheiden sosiaalisten verkostojen hauraus ja lasten psykososiaaliset ongelmat. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 6-7.)

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opiskelija Linda Kiiskinen teki vuonna 2011 opinnäytetyön perheiden varhaisesta tukemisesta, tarkoi-

tuksenaan kuvata, miten Kotkan kaupungin Helilän päiväkodin työntekijät käsittävät varhaisen tuen ja, miten se näkyy päiväkodin arjessa. Kiiskinen tutki aihetta teema-haastattelujen avulla. Haastatteluista kävi ilmi, että varhaisen tuen käsite oli työntekijöille tuttu, mutta he eivät osanneet käsitteellistää sitä käytäntöön. Työntekijät pitivät varhaista tukea tärkeänä ja olivat valmiita kehittämään omia työtapojaan sen suuntaiseksi. Koulutusta aiheesta kaivattiin lisää. (Kiiskinen 2011, 2.)

Tampereen ammattikorkeakoulun terveyden edistäminen koulutusohjelman (YAMK) opiskelija Joanna Mäkelä teki vuonna 2012 opinnäytetyönsä aiheesta Vrhainen puuttuminen ja huolen puheeksi ottaminen pirkanmaalaisen kunnan päiväkodeissa työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää päiväkodin työntekijöiden kokemuksia varhaisen puuttumisen toimintatavoista ja, sitä, miten toimintatapoja voitaisiin kehittää. Lisäksi opinnäytetyössä tarkasteltiin moniammatillisuuden toteutumista ja sen tehostamisen mahdollisuuksia. Mäkelä kokosi tutkimusaineiston teemahaastattelujen avulla. Tutkimustulokset osoittivat, että varhaisessa puuttumisessa korostui sekä työtiimin keskinäinen että vanhempien ja lasten kanssa käytävä dialogi. Tutkimuksen johtopäätösten mukaan kunnassa tulisi tulevaisuudessa panostaa enemmän moniammatillisuuteen ja varhaiseen puuttumiseen. (Mäkelä 2012, 2.)

Katariina Pärnä tarkasteli Turun yliopistolle vuonna 2012 tekemässään väitöstutkimuksessa moniammatillisuutta lapsiperhepalveluiden haasteena. Tutkimuksessaan hän selvitti, millaisia edellytyksiä eri ammattikuntien välisen yhteistyön käynnistymiselle on, miten yhteistyön tavoitteet rakentuvat ja miten niiden toteutumista arvioidaan. Pärnä tutki myös, mitä yhteistoiminnallisella asiakastyöllä käytännössä tarkoitetaan ja, miten sitä voidaan kehittää. Pärnä tutkimus osoitti, että mikäli eri alojen ammattilaiset luottavat toisiinsa, heidän on helpompi tehdä yhteistyötä. Yhteistyö on tuloksellista, kun se ymmärretään asiakaslähtöiseksi ja kun työntekijät ovat halukkaista ylittämään työssään ammattien välisiä rajoja. Tutkimustulokset osoittivat myös, että toiminnan tavoitteellisuuden avaaminen on tärkeää. Yhteistyön tavoitteet ovat monitasoiset; osa voi liittyä lapsen kehityksen tukemiseen, osa perheen hyvinvoinnin vahvistamiseen ja osa mahdolliseen ryhmäprosessiin, lisäksi moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on uusien näkökulmien avaaminen. Kolmas keskeinen väitöstutkimuksen tulos oli, että työntekijän on tärkeää tunnistaa asiakastyön yhteistoiminnallisuus. Moniammatillinen yhteistyö on prosessi, joka sisältää resurssien, vastuun ja osaamisen jakamista. Kun prosessia kehitetään yhteistyössä, se helpottaa vakiinnuttamaan yhteistyön käytäntöjä. (Pärnä 2012, 5, 216.)

Vuosina 1997–2000 Eija Heimo teki Turun yliopistolle seulontatutkimuksen aiheenaan ”Erityistuen tarpeessa olevien lapsiperheiden tunnistaminen ja psykososiaalinen tukeminen äitiys- ja lastenneuvolassa”. Tutkimustuloksista selvisi, että ongelmien tunnistamista neuvolassa edisti luottamuksellinen ja tasavertainen asiakassuhde vanhempien ja asiakkaiden välillä. Tutkimustuloksista ilmeni myös, että terveydenhoitajat tekivät hyvin vähän yhteistyötä muiden ammattihenkilöiden kanssa perheitä tukiesseen ja, että vanhempien odotukset neuvolan antamasta psykososiaalisesta tuesta kohdistuivat voimavarojen ja vanhemmuuden vahvistamiseen, perheongelmista keskusteluun ja konkreettiseen tukeen. Neuvolatyössä asiakasperheet arvostivat yksilöllistä ja luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta sekä perhelähtöisyyttä, asiantuntijuutta ja palveluiden jatkuvuutta. (Heimo 2002, 9.)

7 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

7.1 Tutkimusmenetelmän valinta ja tutkimuksen tieteenfilosofinen lähtökohta

Teimme opinnäytetyössämme laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Laadulliseen tutkimusmenetelmään päädyimme siitä syystä, että aihetta ei ole aikaisemmin juuri-kaan tutkittu ja tavoitteenamme oli hankkia syvällisempää tietoa tutkittavasta aiheesta, kuitenkin yleistämistä välttäen. Tavanomaista laadulliselle tutkimukselle on, että se etenee joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Yleisimmät laadullisessa tutkimuksessa käytetyt tiedonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 160; Kananen 2012, 29–30; Vilka 2005, 97.)

Tieteenfilosofisesti tutkimuksemme oli fenomenologis-hermeneuttinen. Päädyimme kyseiseen suuntaukseen siitä syystä, että fenomenologisen tutkimuksen keskeinen tutkimuskohde on ihmisen kokemus sekä tutkittavana että tutkijana. Fenomenologisessa filosofiassa yksi tutkimuksen perustana oleva ongelma on ihmiskäsitys, eli miten voidaan saada inhimillistä tietoa ja millaista kyseinen tieto on luonteeltaan. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa pyritään käsitteellistämään tutkittava ilmiö eli kokemusten merkitys. (Metsämuuronen 2006, 152; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34–35.) Tutkimuksessamme tämä tarkoitti pyrkimystä ilmentää perheiden varhaisen tuen tarve päiväkotien työntekijöiden näkökulmasta.

7.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelma

Tutkimuksemme tarkoituksena oli tuottaa tietoa päiväkotien henkilökunnan näkemyksistä perheiden varhaisesta tukemisesta ja yhteistyön toimivuudesta neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa. Käytäntö on osoittanut, että päiväkodeista ohjautuminen neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluihin on ollut kovin vähäistä. Olisi kuitenkin tärkeää, että päiväkodeista ohjattaisiin aktiivisemmin tukea tarvitsevia lapsiperheitä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluiden piiriin. Rajasimme tutkimuksemme käsittämään neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön ja päiväkotien yhteistyötä, koska päiväkotien henkilökunta tapaa perheitä päivittäin, joten he ovat avainasemassa havainnoimaan lapsia, heidän perheitään ja mahdollisia huolenaiheita.

Työelämästä nousseiden lähtökohtien mukaisesti opinnäytetyömme tutkimusongelmaksi muodostui seuraava: **Millaisena Kotkan päiväkotien henkilökunta näkee perheiden varhaisen tukemisen yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa?** Kanasen (2012, 186) mukaan tutkimusongelma on avainasemassa koko tutkimuksen rakennetta ajatellen. Tutkimusongelman tulee olla selkeä, yksinkertainen ja se sisältää kysymyksen muodossa sen, mitä aiheesta halutaan tutkia ja tietää.

Tutkimusprosessin periaatteiden mukaisesti muodostimme tutkimusongelman pohjalta tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymykset voidaan esittää joko luettelona tai tekstiin kirjoitettuna. Päädyimme esittämään kysymykset luettelona, koska Kanasen (2012, 187) mukaan ne luetteloidaan niissä tutkimuksissa, joissa on useampi kuin yksi tutkimuskysymys.

Teoreettisen viitekehyksen pohjalta tutkimuksemme keskeisiksi käsitteiksi muodostuivat lapsiperheiden hyvinvointi, moniammatillisuus, neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö, päivähoito ja varhainen tuki. Teoreettiseen viitekehykseen, keskeisiin käsitteisiin ja tutkimusongelmaan nojautuen tutkimuskysymyksiksi nousivat seuraavat:

1. Miten päiväkotien henkilökunta kokee perheiden varhaisen tukemisen?
2. Miten päiväkodeissa hyödynnetään neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä osana perheiden varhaisen tuen prosessia?

3. Miten päiväkodin henkilökunta toivoisi yhteistyötä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa kehitettävän?

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

8.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Laadullinen tutkimusaineisto kerätään harkitusti ja tarkoin valitulta joukolta, sillä saatavan aineiston laatu on määrää merkittävämpi. Aineiston tulee kuitenkin olla riittävän kattava, jotta tutkimustulosten validiteetti säilyy. (Eskola & Suoranta 1998, 60–61.) Käytimme tutkimuksessamme kokonaisotantaa, jonka puitteissa sisällytimme koko perusjoukon tutkimukseemme. Varsinaisia tutkimusotoksia emme siis laadullisen lähestymistavan periaatteiden mukaisesti käyttäneet. (Ks. Vilka 2005, 78.) Käytännössä valitsimme tutkimuskohteeksi siis kaikki Kotkan kaupungin päiväkodit sisältäen erilliset esiopetusyksiköt.

Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoituivat päiväkotien työntekijät erityisesti siitä syystä, että juuri he ovat tekemisissä lapsiperheiden kanssa päivittäin. Lapsi- ja perhepalvelujen palvelumuotona päivähoito ja erityisesti päiväkodit ovat niitä paikkoja, joissa työntekijät pystyvät havainnoimaan lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta sekä luomaan vanhempien kanssa luottamuksellisen suhteen kasvatuskumppanuuden hengessä. Kaupungissa toimii myös yksityisiä päiväkoteja, jotka kuitenkin rajasimme pois tutkimuksesta, koska tutkimuslupa koski vain kaupungin päiväkoteja.

8.2 Tutkimusaineiston keruu

Pohdimme useaan otteeseen eri aineistonhankintamenetelmien etuja ja haittoja. Lopulta päädyimme tekemään kyselytutkimuksen, koska tavoitteenamme oli saada kokoon erilaisia näkökulmia sisältävä tutkimusaineisto. Kyselytutkimus on hyvä tapa kerätä tietoa ihmisten toiminnasta, mielipiteistä asenteista ja arvoista. Vaikka kyselytutkimusta hyödynnetään enimmäkseen määrällisissä tutkimuksissa, voidaan sitä käyttää yhtä lailla myös laadullisissa tutkimuksissa. (Hirsjärvi ym. 2004, 182.) Päädyimme kyselytutkimukseen siitä syystä, että päiväkotien henkilöstöresurssit ovat tavanomaisesti niin rajalliset, ettei työntekijöiden irtaantuminen haastatteluihin ole välttämättä mahdollista. Tiedostimme kyselytutkimukseen liittyvät ongelmat, ja pyrimme otta-

maan mahdollisimman hyvin huomioon kyselylomaketta laatiessamme. Kyselyn väheksymisriskiä minimoimme tekemällä informoidussa muodossa olevan kontrolloidun kyselyn (Ks. Hirsjärvi ym. 2004, 182; Uusitalo 1995, 91; Vehkalahti 2008, 11). Tämä tarkoittaa sitä, että kyselyt jaettiin henkilökohtaisesti päiväkotien johtajille. Kyselyjä jakaessamme informoimme päiväkotien johtajia tutkimuksen tarkoituksesta ja tarpeellisuudesta. Kehotimme päiväkoteja vastaamaan kyselyyn osana tiimipalaveriaan, jolloin saatava aineisto palvelisi parhaiten tutkimuksen tarkoitusta; oletimme yhteisen keskustelun tuottavan tutkimuksen kannalta monipuolisempaa aineistoa kuin se, että yksittäinen työntekijä vastaisi kyselyyn omista näkökannoistaan ja ammatillisista lähtökohdistaan käsin.

Ensisijainen lähtökohtamme kyselylomakkeen suunnittelussa oli sen selkeys. Tärkeää oli myös se, että saimme muotoiltua kysymyksistä enemmän spesifejä ja tutkimuskysymyksiämme mukailevia kuin yleiselle tasolle jääviä kysymyksiä. Yleisen tason kysymyksiin sisältyy rajattuja kysymyksiä enemmän tulkinnanvaraa. Pää tarkoituksenamme oli siis muotoilla tutkimuksella tavoittelemamme tiedot ymmärrettäviksi ja kattaviksi kysymyksiksi. (Ks. Hirsjärvi ym. 2004, 190 – 191; Pahkinen 2012, 216.)

Kyselylomakkeemme (liite 2) oli laajuudeltaan viisisivuinen ja se sisälsi yhteensä 14 kysymystä. Kolme ensimmäistä kysymystä käsittelivät vastaajien taustatietoja ja loput 11 kysymystä olivat avoimia kysymyksiä. Koimme taustatietojen selvittämisen tärkeäksi, koska halusimme selvittää, vaikuttavatko alueelliset erot päiväkotien työntekijöiden toimintaan perheiden varhaisessa tukemisessa. Taustatietojen pohjalta saimme myös selville, toimiiko yhteistyö päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perheyön välillä eri tavoin eri päivähoitoalueilla. Tutkimuksemme kokonaisuuden kannalta vastaajien taustatietojen selvittäminen oli tärkeää, koska se selvensi meille tutkimusjoukon ammatillista jakautuneisuutta. Avoimet kysymykset taas antoivat vastaajille mahdollisuuden kertoa, mitä he lapsiperheiden varhaisesta tukemisesta ajattelivat ja osoittivat vastaajien tietämyksen aiheesta. Uskoimme avointen kysymysten olevan myös hyvä väylä erilaisista ammatillisista lähtökohdista nousevien näkemysten esittämiselle.

Esi-informoimme päiväkoteja tutkimuksesta ja siihen liittyvästä kyselystä sähköpostitse elokuussa 2013. Syyskuun alussa toimitimme päiväkoteihin 33 kyselyä ja postimerkein varustettua vastauskuorta. Kyselyn mukana oli saatekirje (liite 1), jossa ohjeistimme kyselyn täyttämistä ja selvensimme, että kyselyssä keskitytään ammatilli-

siin näkemyksiin. Kyselystä ei siis ollut tunnistettavissa kenenkään työntekijän yksittäisiä näkemyksiä. Päiväkodeille annettiin aikaa tutustua kyselyyn rauhassa, vastausaikaa oli varattu kuukauden verran. Osa kyselylomakkeista palautui määräaikaan mennessä, mutta suurinta osaa päiväkodeista jouduimme muistuttamaan kyselyyn vastaamisesta, minkä jälkeen vastausprosentti parani. Kaiken kaikkiaan kyselyjä palautui 22, jolloin lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 67 %. Lähes kaikkiin kyselyihin vastattiin moniammatillisesti ja tiimeittäin. Ainoastaan kahdessa päiväkodissa lastentarhanopettaja vastasi kyselyyn yksin.

Selvitimme päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä perheiden varhaisesta tukemisesta ja päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyöstä seuraavien avointen kysymysten avulla:

- Mitä perheiden varhainen tukeminen mielestänne tarkoittaa?
- Miten tunnistatte tuen tarpeessa olevan perheen?
- Millaisia keinoja käytätte tuen tarpeen tunnistamiseksi?
- Minkälaisia haasteita päiväkodeissa kohdataan liittyen perheiden varhaiseen tukemiseen ja ohjaamiseen eri palveluiden piiriin?
- Ketkä ovat mielestänne tärkeimmät yhteistyötahot perheiden varhaisessa tukemisessa?
- Millainen käsitys teillä on neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä?
- Oletteko hyödyntäneet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja ja, jos olette, niin minkälaisissa tapauksissa?
- Mikäli ette ole hyödyntäneet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja, niin miksi?
- Onko tekijöitä, jotka koetta päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyötä rajoittavina?
- Miten päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyötä voitaisiin kehittää?
- Miten perheiden varhaista tukemista päiväkodeissa voitaisiin jatkossa edistää yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa?

9 TUTKIMUKSEN ANALYSOINTI

9.1 Sisällön analyysi

Analysoitaessa laadullista aineistoa pyritään ensisijaisesti selkiyttämään kertynyttä aineistoa ja tuottamaan uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Vaikka aineiston analysointi edellyttää tietomäärän tiivistämistä, sen ei tule kuitenkaan johtaa varsinaisen ja tutkimuksen kannalta olennaisen informaation katoamiseen. (Eskola & Suoranta 1998, 138; Hirsjärvi ym. 2004, 212; Kananen 2012, 116.) Tuomi ja Sarajärvi (2009, 95, 108) toteavat, että aineistolähtöisessä analyysissä tavoitteena on muodostaa tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistosta ei sellaisenaan löydy vastauksia tutkimuskysymyksiin, vaan sitä on tarkasteltava monipuolisesti. Tutkimusaineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoitus on luoda selkeä kuvaus tutkittavasta aiheesta.

Tutkimusaineistoa voidaan analysoida monin eri tavoin. Tärkeää on valita sellainen analyysitapa, joka parhaiten antaa vastauksen tutkimuskohtaisiin tutkimusongelmiin. (Eskola & Suoranta 1998, 138; Hirsjärvi ym. 2004, 212.) Käytimme tutkimuksen analysoinnissa aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Valitsimme aineistolähtöisen sisällönanalyysimenetelmän, koska oletimme sen parhaiten nostavan esiin päiväkotien henkilöstön näkemyksiä tutkimusongelmaamme liittyen.

9.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Aineistolähtöinen laadullisen eli induktiivisen aineiston analyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään eli redusoidaan, esimerkiksi kyselytutkimuksessa tutkimusaineistosta karsitaan pois tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat. Seuraavaksi aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan, joka tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistosta etsitään keskenään samankaltaisia ja eroavia käsitteitä. Kolmannessa vaiheessa aineisto abstrahoidaan. Tällöin aineistosta erotetaan toisistaan olennainen ja epäolennainen tieto. Käsitteellistämisen jälkeen voidaan siirtyä teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 - 111.)

Aineistolähtöisen sisällön analyysin mukaisesti etenimme analysoinnissa edellä mainitun Tuomen ja Sarajärven kolmiportaisen mallin mukaisesti. Kun olimme syvällisesti tutustuneet aineistoon, aloitimme sen redusoinnin eli pelkistämisen. Tuomen ja Sarajärven teorian pohjalta toteutimme redusoinnin siten, että poistimme materiaalista

tutkimuksen kannalta epäolennaisen tiedon ja keskityimme etsimään olennaisia asioita. Redusoinnista siirryimme klusterointiin, jossa kävimme läpi aineistosta nousseet pelkistetyt ilmaisut. Tämän jälkeen ryhmittelimme samaa tarkoittavat ilmaisut luokiksi ja nimesimme ne sisältönsä mukaan. Luokittelun myötä aineisto tiivistyy ja samalla muodostuu pohjan tutkimuksen perusrakenteelle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Klusteroinnista aineiston analysointimme eteni abstrahointiin, jossa muodostimme valikoidusta tiedosta teoreettisia käsitteitä.

9.3 Tutkimusaineiston analysointi

Kuten olimme toivoneet, kyselyihin vastasi erilaisia koulutustaustoja omaavia päiväkodin työntekijöitä. Vastajissa oli sekä lastentarhanopettajia, lastenhoitajia, sosionomeja, lähihoitajia, päiväkotiaavustajia sekä yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Aloitimme tutkimusaineiston sisällön analysoinnin lukemalla kyselyt läpi moneen kertaan. Alussa aineiston kokonaisuuden hahmottaminen tuntui todella haastavalta, mutta sen jälkeen, kun olimme litteroineet kuhunkin kysymykseen saadut vastaukset omille papereilleen, aloimme vähitellen ymmärtää, mitä päiväkodin työntekijät halusivat vastauksissaan painottaa.

Selkiyttääksemme aineiston käsittelyä hyödynsimme värikoodausmenetelmää. Värikoodauksessa tutkimusaineistosta nostetaan esiin joko sanoja, lauseita, rivejä, kappaleita tai pidempiä tekstiosioita. Koodauksessa tavoitteena on aineiston sisällön selvittäminen nostamalla siitä esiin tutkimuskysymysten kannalta merkittävää tietoa eli niin sanotut analyysiyksiköt (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Päädyimme värikoodaamaan kyselyjen vastauksista olennaisia sanoja, jotka mielestämme olivat merkittäviä tutkimuskysymysten kannalta.

Seuraavaksi kokosimme vastauksista analyysiyksiköt, jotka jaoinme ala- ja yläkategorioihin. Tutkimusaineiston osittaminen määräytyy sen mukaan, mikä on se yksikkö, jota halutaan analysoida. Analyysiyksiköillä tarkoitetaan merkityssisältönsä mukaan määräytyviä tutkimustulosten osia kuten lauseita, ajatuksellisia kokonaisuuksia tai toimintojen kuvauksia. Analysoitaviin yksiköihin perustuen tutkimusaineisto jaetaan tarkoituksenmukaisesti osiin eli ala- ja yläkategorioihin. (Metodix, 2014.) Käytimme analysointimenetelmänä siis induktiivista analyysimenetelmää, jossa tutkimusaineisto pelkistetään ja järjestellään ryhmiin, jotka sisältävät samanlaisia asioita (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Alakategorioiden muodostuminen

Alakategoria 1: Kohtaaminen

Analyysiyksiköt: vuorovaikutus, keskustelu, kasvatuskumppanuus, luottamus, päivittäinen kuulumisten vaihto, vastavuoroisuus

Alakategoria 2: Varhainen puuttuminen

Analyysiyksiköt: oikea-aikainen tuki, huoli, palveluohjaus, perheen ja lapsen havainnointi, VASU-keskustelut, muiden työntekijöiden arviointi tilanteesta ja sdq-menetelmä,

Alakategoria 3: Vanhemmuus

Analyysiyksiköt: perheen voimavarat, lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus, vanhemman epävarmuus, vanhemman vetäytyminen, vanhemman masennus, kieltäytyminen tarjotusta tuesta ja palveluista ja tuen tarpeen vähättely

Alakategoria 4: Lapsen perustarpeet

Analyysiyksiköt: lapsen perustarpeista huolehtiminen, lapsen rajattomuus, lapsen käyttäytymisen muutokset, lapsen kehityksen viivästyminen, lapsen oireilu, lapsen kasvu ja kehitys, lapsen haasteellinen käyttäytyminen ja lapsen seuraaminen

Alakategoria 5: Perheen arki

Analyysiyksiköt: kotiarjen sujumattomuus, perheen kriisit, haasteet päivärytmissä, päivähoidoaikojen epäsäännöllisyys ja turvallinen arki

Alakategoria 6: Yhteistyöverkosto

Analyysiyksiköt: neuvola, perhetyö, varhaiskasvatuksenerityisopettajat, puhe- ja toimintaterapiayksikkö, perheneuvola, sosiaalitoimi, ensi- ja turvakoti ja aluevastaavat

Alakategoria 7: Yhteistyön toimivuus

Analyysiyksiköt: tiedon puute palveluista, resurssien vähäisyys, asiakasohjaus, vastavuoroinen yhteydenpito, näkemuserot asiakkaiden tilanteista, vaitiolovelvollisuus, töiden kohtaamattomuus, palveluiden saatavuus, tiedon kulku, tiedottaminen, konkreettiset tapaamiset, käynnit päiväkoteihin ja vanhempainiltoihin, teemaillat, näkyvyys, keskinäisen vuorovaikutuksen lisääminen, yhteistyöverkoston puute, ammattitaidottomuus ja riittämättömät palvelut

Yläkategorioiden muodostuminen

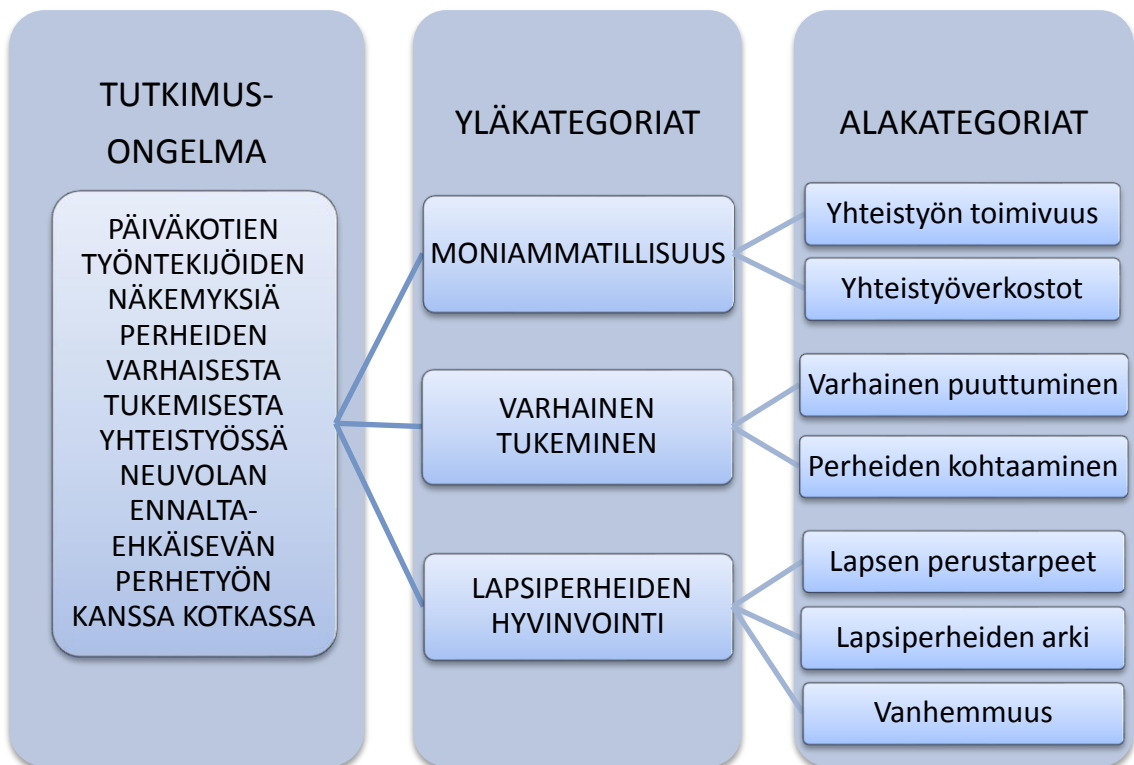
Seuraavassa aineiston analysointivaiheessa muodostimme alakategorioista kolme tutkimusongelman mukaista yläkategoriaa. Yläkategorioiden hahmottamisen tavoitteena oli löytää yhdistäviä tekijöitä, jotka liittyivät tutkittavaan aiheeseen: Päiväkodin työntekijöiden näkemyksiin lapsiperheiden varhaisesta tukemisesta ja yhteistyöstä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa Kotkassa.

Yläkategoria 1: **Lapsiperheiden hyvinvointi**

Yläkategoria 2: **Varhainen tukeminen**

Yläkategoria 3: **Moniammatillisuus**

Kuvaan 3 kokosimme kaavion muotoon tutkimustulosten alakategorioiden muodostumisen yläkategorioiksi ja niiden yhteyden opinnäytetyön varsinaiseen tutkimusongelmaan.

Kuva 3. Kategoriat tutkimustuloksista

10 KOTKAN PÄIVÄKOTIEN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ PERHEIDEN VARHAISESTA TUKEMISESTA YHTEISTYÖSSÄ NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄN PERHETYÖN KANSSA

10.1 Perheiden varhainen tukeminen

Vastauksista ilmeni, että päiväkodin työntekijät ymmärsivät, mitä lapsiperheiden varhainen tukeminen tarkoittaa. Varhaisessa tukemisessa nähtiin tärkeänä huolen puheeksiotto, tuen oikea-aikainen kohdistaminen ja työntekijöiden ja vanhempien välisen dialogin avoimuus. Konkreettisesti varhaiseksi tukemiseksi nimettiin keskusteleminen, kuunteleminen, neuvojen tarjoaminen ja yhteistoiminnallisesti toteutettu ongelmanratkaisu. Vastauksista selvisi myös, että lapsiperheiden varhaisessa tukemisessa päiväkodin työntekijät korostivat palveluohjauksen merkitystä ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Päiväkotien työntekijöiden vastaukset palveluohjauksesta yhtenivät Kallialan (2012, 92) näkemykseen, jonka mukaan vanhemmuuden tukemisen tulee päiväkodeissa rajoittua siihen, että vanhemmat ohjataan hakemaan apua sitä tarjoavilta tahoilta.

Vaikka päiväkodin työntekijät tuntuivat ymmärtäneen, mistä perheiden varhaisessa tukemisessa oli pääosin kysymys, välittyi vastauksista kuitenkin se kuva, että perheiden varhainen tukeminen nähtiin enemmän lapsen kasvun ja kehityksen edistämisenä kuin koko perheen tukemisenä. Vilenin ym. (2006, 70) mukaan perheiden varhainen tukemisen tulisi kuitenkin perustua siihen, että perhettä tukeva työntekijä on omaksunut perhelähtöisen lähestymistavan. Perhelähtöinen lähestymistapa on toimiva niissä tilanteissa, kun koko perhe oireilee tai silloin, kun yhdellä sen jäsenistä on tuen tarve.

Vastauksista ilmeni, että Kotkassa päiväkodin työntekijät eivät nähneet perheiden varhaisesta tukemista riittävän perhekeskeisesti, vaikka Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2008) varhaisen tukemisen lähtökohtaiseksi tavoitteeksi on nimenomaan asetettu lapsen ja hänen perheensä tukeminen heidän päivittäisissä toimissaan. Päiväkotien työntekijöiden keskuudessa perheiden varhainen tukeminen miellettiin enemmänkin lapsen käyttäytymisen havainnoimiseksi, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman luomiseksi ja päivittämiseksi sekä ylipäättään lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi eri menetelmien avulla. Lammi-Taskula ja Varsa (2001) saivat tutkimuksessaan samansuuntaisia tuloksia liittyen päiväkodin ja neuvolan työntekijöiden näkemyksiin vanhemmuuden tukemisesta. Lammi-Taskulan ja Varsan tutkimustulosten mukaan 90 % neuvolan työntekijöistä ja päiväkodin työntekijöistä vain 50 % määritteli vanhemmuuden tukemisen osaksi työtään. Tutkimustuloksemme olivat yhteneviä

myös varhaisen tuen kohdentamisen osalta. Myös Lammi-Taskulan ja Varsan tutkimustulokset osoittivat, että päiväkodin työntekijät mieltävät varhaisen tukemisen enemmän lapsen kasvun ja kehityksen edistämiseksi kuin koko perheen tukemiseksi. Päivähoito itsessään miellettiin olennaiseksi osaksi perheiden varhaista tukemista ja, joissain vastauksissa jopa painotettiin sitä, ettei perhetyö kuulu päivähoiton perustehäviin.

Vastauksissa korostui vanhemman ja päiväkodin työntekijöiden välisen kasvatuskumppanuuden merkitys. Kaskela ja Kekkonen (2006, 5,14–15) määrittelevät kasvatuskumppanuuden vastavuoroiseksi vuorovaikutukseksi, jota ohjaavat kuunteleminen, kunnioittaminen ja dialogisuus. Myös Vilen ym. (2006, 75–76) arvostivat työntekijöiden tietoisena toimintana ilmenevää kasvatuskumppanuutta. Päiväkotien työntekijöiden vastauksista kävi ilmi kasvatuskumppanuuden arvostaminen ja vastauksissa tuotiin esiin vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys. Vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välinen kasvatuskumppanuus nähtiin myös lapsen ja vanhempien edun mukaisena toimintana.

10.2 Perheiden tuen tarpeen tunnistamisen keinot

Olennaisimmiksi perheiden tuen tarpeen tunnistamisen keinoiksi nousivat havainnointi ja keskustelu. Tässä yhteydessä termi ”keskustelu” jäi hieman epäselväksi. Mietimme, tarkoitettiinko sillä ainoastaan työntekijän ja vanhemman välistä dialogia vai sisältyikö siihen myös huolen puheeksiotto. Asia mietitytti siitä syystä, että Erikssonin ja Arnkilin (2009, 22–23) mukaan huolen puheeksiotto koetaan usein päivähoiton kentällä haasteelliseksi. Huhtasen (2004, 10) mielestä huolen puheeksiotossa ei tule kuitenkaan keskittyä turhiin epävarmuustekijöihin. Huolimatta siitä, koetaanko huolen puheeksiotto haasteelliseksi vai ei, päiväkodin työntekijöiden tulisi aina suhtautua vakavasti havaitsemaansa huoleen ja puuttua siihen. Päiväkodin työntekijät tunnistivat vanhempien tuen tarpeen joko päivittäisestä kanssakäymisestä nousseista havainnoista tai tilanteista, joissa vanhemmat itse toivat esiin arjen ongelmiaan. Vastauksissa tuotiin esiin se, mitä myös Järvinen ym. (2012, 188–189) painottavat eli että päiväkodin työntekijät ovat päivittäisten kohtaamisten ansiosta avainasemassa havainnoimaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja toimintaa.

Enimmäkseen päiväkodin työntekijät tunnistivat perheiden tuen tarpeen lapsen kautta. Merkillepantavana pidettiin lapsen oireilua ja käyttäytymisen muutoksia, kuten huomionhakuisuutta, vetäytyneisyyttä, aggressiivisuutta, levottomuutta, itkuisuutta, kas-

vattajan läheisyyden suurta tarvetta. Vastauksista ilmeni myös, että päiväkodin työntekijät pitivät tärkeänä havainnoida lapsen perustarpeista huolehtimista. Mikäli havainnot osoittivat puutteita lapsen siisteydessä, vaatetuksessa, päivärytmissä ja ravitsemuksessa, oli syytä olettaa, että perheessä oli jonkinasteista tuen tarvetta. Tuen tarvetta saattoivat ilmentää myös puutteet lapsen yleisessä hyvinvoinnissa ja kehityksessä sekä haasteet perheiden elämäntilanteissa ja olosuhteissa.

Vastausten mukaan tärkeimpiä tuen tarpeen tunnistamisen keinoja olivat sekä perheen, tiimin että varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja päiväkodin johtajan kanssa käydyt keskustelut. Toinen olennainen tuen tarpeen tunnistamisen keino oli havainnointi. Päiväkodeissa havainnoitiin lapsen toimintaa yksilö- ja ryhmätilanteissa sekä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Tärkeänä nähtiin myös se, että tehdyistä havainnoista keskusteltiin työtiimin kesken. Lisäksi tuen tarpeen tunnistamisessa hyödynnettiin moniammatillista konsultaatiota ja arviointia perheen tilanteesta. Yleisesti ottaen perheiden tuen tarpeen tunnistamisen merkittäväksi keinoksi nousi työntekijöiden ammattitaito, jota osaltaan tuki pitkä työkokemus. Perheiden tuen tarpeen tunnistamisen helpottamiseksi päiväkodeissa käytettiin seuraavia menetelmiä: Vahvuudet ja vaikeudet-kyselylomaketta (SDQ), varhaiskasvatussuunnitelmaa ja yksilöllistä esiopetus-suunnitelmaa.

10.3 Perheiden varhaisen tukemisen haasteet

Suurimmaksi haasteeksi päiväkodin työntekijät nostivat perheiden kielteisen asenteen suhteessa tarjottuun tukeen ja jopa suoranaisen tuen tarpeen vähättelyn. Myös vanhempien väliset ristiriidat vaikuttivat epäedullisesti työntekijöiden tuen tarjoamiseen. Päiväkodeissa olisi kuitenkin syytä tiedostaa, että huolimatta vanhempien ensireaktioista tarjottuun tukeen, Lammi-Taskulan ja Salmen (2008) tutkimustulokset osoittavat, että jopa puolet vanhemmista kaipaa tukea vanhemmuuteen liittyen. Edellä mainittujen haasteiden lisäksi perheiden varhaista tukemista ja palveluohjausta päiväkodeissa haastoi varhaisen tuen palvelujen vapaaehtoisuus, tuen vaikea saatavuus, pitkät palvelujonot, palvelukokonaisuuden jäsentymättömyys, eri ammattilaisten yhteistyöverkoston puute, informaation huono kulku, perheiden monikulttuuriset taustat ja tietyllä asiakasperheelle soveltuvan palvelun löytyminen palveluverkostosta.

Perheiden varhaista tukemista ja palveluohjausta haastoi myös henkilökunnan ammattitaidon puute ja se, etteivät työntekijät ottaneet havaitsemaansa huolta puheeksi, vaikka varhainen puuttuminen olisi ollut perheen kannalta tärkeää. Mielenkiintoisena

seikkana vastauksista nousi huomio, jossa pohdittiin koko perheen saaman tuen taroituksenmukaisuutta. Päiväkodin työntekijät mieltivät vastauksissaan, kuka tarjoaa vanhemmille tukea lasten ollessa päiväkodissa. Toisin sanoen päiväkodin työntekijät tiedostivat, ettei ainoastaan lapsen tukeminen päivähoitossa ole riittävää edistettäessä koko perheen hyvinvointia.

10.4 Tärkeimmät yhteistyökumppanit perheiden varhaisessa tukemisessa

Vastaukset osoittivat, että päiväkodin työntekijät suhteuttivat yhteistyötahojen tarpeen kunkin perheen tilanteen ja siitä heräävän huolen mukaisesti. Pääsääntöisesti tärkeiksi yhteistyötahoiksi nimettiin kuitenkin niitä toimijoita, jotka edistävät lapsen kasvua ja kehitystä esimerkiksi puhe- ja toimintaterapiayksikkö ja lastenneuvola. On hieman kyseenalaista, etteivät päiväkodin työntekijät maininneet vastauksissaan neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä yhdeksi yhteistyökumppaniksi ottaen huomioon, että myös neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluihin kuuluu lasten kasvun ja kehityksen tukeminen ja havainnointi. Tärkeimmäksi yhteistyötahoksi nimettiin varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Hänen työnsä nähtiin tärkeänä sekä päiväkodin arjen että asiakasperheiden palveluohjauksen näkökulmasta. Vastauksista välittyi jopa sellainen kuva, että päiväkodin työntekijät eivät uskaltaneet tai kyenneet tukemaan perheitä konsulttoimatta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Vaikka varhaiskasvatuksen erityisopettajan ammattitaitoa voi hyödyntää lasten ja perheiden varhaisessa tukemisessa, sitä ei tulisi kuitenkaan mieltää ainoaksi yhteistyötahoksi. Yhtäläillä päiväkodin työntekijät voivat olla yhteydessä muihinkin toimijoihin, jopa konsulttoimatta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

Koko perheiden tukemista edesauttaviksi yhteistyötahoiksi päiväkodin työntekijät nimesivät perheneuvolan, ensi- ja turvakodin, sosiaalityön ja perhetyön. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön osalta tilanne oli erityisen heikko, koska sen nimesi tärkeäksi yhteistyötahoksi ainoastaan yksi päiväkotitiimi. Tämä oli hyvin hämmäntävää, koska juuri päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön välinen yhteistyö edistäisi lapsiperheiden varhaista tukemista. Päiväkodeissa ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön piirissä toimitaan saman asiakaskunnan eli alle kouluikäisten lasten perheiden kanssa ja näin ollen voisi olettaa, että näillä kahdella eri toimijalla olisi yhtenevät näkemykset perheiden varhaisesta tukemisesta.

10.5 Käsitteet neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä

Valtaosalla vastaajista ei ollut tietoa sen enempää neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä kuin sen tarjoamista palveluistakaan. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, koska perhetyöllä ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää eikä työmuotoa eikä sitä myöskään ole määritelty lainsäädännöllisesti (Puroila 2004, 1). Vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelut nähtiin tarpeellisina ja niistä halettiin lisää tietoa. Tiedon vähäisyys selittyy varmasti sillä, että neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on Kotkassa hyvin nuori, vasta 2000-luvun loppupuolella käynnistynyt työmuoto (Kotkan kaupungin ennaltaehkäisevä perhetyö, 2013). Päiväkodit, joille neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö oli asiakasperheiden kautta tuttu, toivat vastauksissaan esiin positiivisia kokemuksia sen tarjoamista palveluista.

Vaikka neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelut nähtiin yleisesti ottaen tarpeellisina, muutamasta vastauksesta välittyi kuitenkin kriittisiä kannanottoja palvelun toimivuudesta ja resurssien vähäisyydestä. Päiväkodit kritisivat sitä, että neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä tukeuduttiin liiaksi päivähoitoon edistettäessä perheiden tilanteita, vaikka vanhempien työstä tai lapsen kehityksen tukemisesta johtuvaa syytä ei kokopäivähoidolle ollut. Päiväkotien näkemyksen mukaan lapsiperheitä tulisi tukea enemmän heidän arjessaan. Edellinen kannanotto oli hieman ristiriidassa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön määritelmien kanssa. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työmuodon toimintaperiaatteisiin kuuluu, että työntekijä tukee perhettä nimenomaan kotikäynnin. Konkreettisesti neuvolan ennaltaehkäisevällä perhetyöllä tarkoitetaan vanhemmuuden ja perheen arjen hallinnan tukemista sekä perheen toimintakyvyn edistämistä ylipäätään. (Järvinen ym. 2012, 73; Vilen, Seppänen & Tapio 2010, 26.)

Lisäksi vastauksissa kritisoitiin sitä, että neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelut eivät aina ole olleet riittäviä. Joillakin asiakasperheillä oli selkeästi ollut havaittavissa tuen tarvetta vielä sen jälkeen, kun asiakkuus neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa oli päättynyt. Mikäli käy niin, että neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön piirissä ei pystytä tukemaan perhettä riittävästi, sen prosessiin kuuluu asiakasperheen tilanteen arviointi ja jatkosuunnitelmien laadinta (Kotkan kaupungin ennaltaehkäisevä perhetyö 2013). Tällaisissa tilanteissa perheen ammatillinen tukeminen siirtyy muille tahoille, joten on luonnollista, että perheen tuen tarve voi edelleen näyttäytyä päiväkodin arjessa.

10.6 Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelujen hyödyntäminen

Vastauksista välittyi selkeästi se, ettei monikaan päiväkodeista ollut hyödyntänyt neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja. Yhteensä seitsemän kyselyyn vastanneista päiväkodeista oli toiminut yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa. Palvelun hyödyntämisen suhteen alueellisia eroja ei ollut havaittavissa, vaan neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja oli hyödynnetty jokaisella Kotkan kaupungin kolmesta päivähoitoalueesta.

Tilanteet, joissa päiväkodin työntekijät olivat hyödyntäneet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja, liittyivät asiakasperheistä heränneisiin huoliin esimerkiksi vanhempien jaksamiseen, lapsen haasteelliseen käyttäytymiseen, lapsen perustarpeiden laiminlyömiseen tai perheen arjen sujumattomuuteen. Myös perheiden kohtaamat kriisitilanteet muun muassa avioero tai toisen vanhemman menehtyminen loi tarpeen neuvolan ennaltaehkäisevälle perhetyölle. Muutamissa vastauksissa tuotiin esille, että päiväkodin työntekijät olivat siltä osin hyödyntäneet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja, että he olivat perheen pyytässä apua, kehottaneet heitä ottamaan yhteyttä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijään. Tämä oli erittäin tärkeä huomio, koska Kallialan (2012, 92) mukaan entistä useammat vanhemmat tarvitsevat tänä päivänä tukea vanhemmuuteen. Näin ollen on siis välttämätöntä, että perheitä kohtaavat ammattilaiset osaavat ohjata perheitä tarvittavien palveluiden piiriin. Myös Lindqvistin (2008, 19) mukaan palveluohjaus on yksi olennaisimmista perheiden varhaisen tukemisen muodoista.

Syitä siihen, miksi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja ei ollut hyödynnetty, olivat palvelun tuntemattomuus ja se, että tukea tarvitsevat perheet olivat jo muiden palvelumuotojen piirissä. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja ei ollut hyödynnetty siitäkään syystä, että esiopetuksessa oltiin epätietoisia siitä, soveltuvatko palvelut esiopetusikäisille lapsille ja heidän perheilleen. Tältä osin olisi mielenkiintoista tietää, vaikuttiko epätietoisuuteen se, että Kotkassa esiopetusta toteutetaan pääosin koulujen tiloissa. Näin ollen voisi kuvitella, että esikoulussa työskenteleville saattaa olla epäselvää se, mitkä palvelut heidän asiakasperheilleen kuuluvat ja mitkä eivät. Yleisen linjauksen mukaisesti Kotkassa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelut on kuitenkin tarkoitettu kaikille alle kouluikäisten lasten perheille. (Kotkan kaupungin ennaltaehkäisevä perhetyö 2013.)

10.7 Moniammatillista yhteistyötä rajoittavat tekijät

Vastauksista selvisi, että päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyötä rajoittivat monet asiat, kuten esimerkiksi vaihtoehtoisuus, informaation huono kulku ja ajan ja resurssien puute. Lisäksi yhteistyötä rajoittivat ammatilliset näkemyserot ja päiväkotityön ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kohtaamattomuus. Käytännössä ammatilliset näkemyserot tulivat ilmi tilanteissa, joissa päiväkodeissa koettiin lapsen näkökulman jäävän taka-alalle, neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön keskittyessä vanhempien tukemiseen. Puhuttaessa varhaisen tuen palveluista, on kuitenkin ensisijaisen tärkeää edistää lapsen hyvinvointia vanhemmuutta ja koko perhettä tukemalla. Päivähoidossa olisikin syytä välttää käsitystä, jonka mukaan neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä keskitytään liiaksi vanhemmuuden tukemiseen. Myös neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä perheen kokonaistilannetta tarkastellaan aina ensisijaisesti lapsen näkökulmasta. (Rantala 2002, 34–35.)

Töiden kohtaamattomuudessa suurimpana ongelmana nähtiin se, ettei todellista yhteistyötä saatu toimimaan. Huolimatta yhteisistä palaverista, päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö tukivat asiakasperheitä omien tavoitteidensa ja ammatillisten lähtökohtiensa mukaisesti. Yhteistyötä nähtiin rajoittavan myös se, että päiväkodit eivät olleet saaneet riittävästi tietoa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön toiminnasta. Päiväkodeissa ei aina oltu tietoisia siitä, olivatko perheet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelun piirissä tai siitä, miten perheiden varhainen tukeminen neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön taholta eteni.

10.8 Yhteistyön edistäminen

Vastaukset osoittivat, että päivähoidon ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyön kehittäminen nähtiin hyvin yksipuolisena, pääosin neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön oma-aloitteisuudesta riippuvaisena asiana. Päiväkodit toivoivat lisätietoa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluista sekä olivat motivoituneita osallistumaan yhteistyötä kehittäviin henkilöstöpalavereihin. Yhteistyön kehittämisen olennaisimpana edellytyksenä nähtiin avoin ja luottamuksellinen dialogi, jonka mahdollistaisi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijän säännölliset vierailut päiväkoteihin. Myös Pärnän (2012) väitöstutkimuksen mukaan, avoin dialogi edellyttää eri toimijoiden välistä luottamusta. Lisäksi toivottiin, että neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijät kävisivät esittäytymässä toimialueidensa päiväkotien vanhempainilloissa ja osallistuisivat päiväkotien teemailtoihin.

Toisaalta vastauksissa tuotiin esille päiväkotien resurssipulaa. Vastauksista välittyi, että päiväkotien työntekijät haluaisivat luoda yhteistyöstä tarkoituksenmukaisempaa, mikäli siihen riittäisi aikaa ja resursseja. Ihannetilanteessa päiväkodin työntekijä voisi yhdessä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijän kanssa toteuttaa asiakasta-paamisia perheiden kotona ja tällä tavoin paremmin osallistua varhaisen tukemisen prosessiin. Vastauksista ilmennyt kriittinen suhtautuminen moniammatillisuutta kohtaan oli ymmärrettävää, koska myös Nopparin (2008, 13) mielestä, moniammatillinen työote vaatii toimiakseen ammattitaidon, koulutautumisen ja hyvän johtamisen lisäksi myös selkeitä etukäteisvalmisteluja ja paljon aikaa. Myös Kontio (2004, 93) nostaa yhdeksi olennaisimmista moniammatillista yhteistyötä rajoittavaksi tekijäksi resurssien vähäisyyden.

Vastausten mukaan päiväkodin työntekijät olivat motivoituneita kehittämään perheiden varhaista tukemista edistävää yhteistyötä. Parhaiten perheiden varhaiseen tukemiseen tähtäävää yhteistyötä voitaisiin kehittää vastavuoroista yhteydenpitoa, avoimuutta ja tiedonsiirtoa parantamalla. Yhteistyötä edistäisi myös se, että neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijät jalkautuisivat enemmän päiväkoteihin ja pitäisivät päiväkotien työntekijät ajan tasalla asiakasperheiden tilanteista. Vastauksista ilmeni myös, ettei neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja osattu aina mieltää matalankynnyksen palveluiksi, ja tästä syystä monessa tilanteessa oli epäröity yhteydenoton sopivuutta. Tältä osin perheiden varhaista tukemista edistävän yhteistyön kehittäminen edellyttäisi päiväkotien työntekijöiden lisätiedottamista neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön toiminnasta ylipäättäen.

Yhdeksän vastanneista päiväkodeista oli sivuuttanut perheiden varhaiseen tukemiseen tähtäävän yhteistyön kehittämistä käsittelevän kysymyksen. Tämä oli valitettavaa, koska esimerkiksi Huhtasen (2004, 85) mukaan perheiden ja lasten ongelmien kohtaaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Ottaen huomioon, kuinka ajankohtaisesta aiheesta perheiden varhaisessa tukemisessa on kysymys, tulisi moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen panostaa. Moniammatillinen yhteistyö sisältää mahdollisuuden vastata työelämän muutosten tuomiin haasteisiin ja parhaimmillaan se myös lisää tehtävän työn mielekkyyttä. (Pärnä 2007, 58.)

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkittaessa perheiden varhaista tukemista Kotkan päiväkodeissa yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa tutkimusaineisto antoi riittävästi tietoa aiheesta. Tutkimusaineisto vastasi ensimmäiseen tutkimuskysymykseen perheiden varhaisesta tukemisesta päiväkodeissa monipuolisesti ja saimme selkeän näkemyksen siitä, miten päiväkodin työntekijät mieltävät perheiden varhaisen tukemisen. Kahden muun tutkimuskysymyksen osalta tutkimusaineisto jäi odotettua heikommaksi. Saimme kyseisiin tutkimuskysymyksiin kuitenkin sopivasti aineistoa johtopäätösten tekemiseen.

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset vaikuttivat hyvin kirjanoppineilta eikä niillä aina tuntunut olevan selkeää yhteyttä käytännön työhön. Työntekijöiden kokemattomuus perheiden konkreettisesta varhaisesta tukemisesta tuli ilmi esimerkiksi vastauksissa, joissa todettiin, ettei päiväkotien asiakaskunnista löytynyt sellaisia perheitä, joilla oli tarvetta varhaiseen tukemiseen. Tästä heräsikin epäily, ymmärretäänkö päiväkodeissa, mitä perheiden varhaisella tukemisella todella tarkoitetaan. Mielenkiintoista oli, että vastaukset osoittivat, että joissain päiväkodeissa pohdittiin jopa sitä, kuuluuko perheiden tukeminen edes päivähoidon tehtäviin. Johtopäätöksenä tästä voi todeta, ettei Kotkan päiväkodeissa ole kokonaisvaltaisesti sisäistetty tämänhetkisten lapsiperheiden tarpeita eikä myöskään perhelähtöistä työtettä. Päiväkotityö kohdistuu edelleen ensisijaisesti lapseen ja hänen kasvunsa ja kehityksensä tukemiseen. Tietenkin lapsen hyvinvoinnin tukeminen on lapsi- ja perhepalveluiden toimijoiden ensisijainen lähtökohhta, mutta se tulisi ymmärtää suurempana, koko perheen hyvinvointia tarkastelevana ja edistävänä kokonaisuutena.

Tutkimusaineistosta kävi ilmi, että konkreettisena toimintana perheiden varhainen tukeminen näyttäytyi päiväkodeissa hyvin eri tavoin. Osassa päiväkodeista perheiden varhainen tukeminen oli osa päiväkodin arkea ja osassa taas jo pelkkä huolen puheeksiotto tuntui haastavalta. Tilanteessa, jossa perhe on varhaisen tuen tarpeessa, päiväkodin työntekijöiden tulisi osata kohdata perhe ja ottaa heidän asiansa ammatillisesti haltuun. Pelkkä palveluohjaus ei aina ole riittävää, vaan tarvittaessa perheiden kanssa on haettava apua yhdessä. Tutkimustuloksista ilmenneet ristiriitaiset näkemykset perheiden varhaisesta tukemisesta olivat sinällään ymmärrettäviä, koska ne mukailevat tämän hetkistä valtakunnallista päivähoidon linjaa. Viime vuosina päivähoidossa on vallinnut paljon näkemuseroja siitä, kuuluvatko sen perustehtäviin ainoastaan varhaiskasvatukselliset asiat vai onko siinä kysymys koko perheelle suunnatusta sosiaalipal-

velusta. Tästä syystä olisikin tärkeää, että kuten perhetyössä myös päivähoitossa panostettaisiin työnkuvien selkiyttämiseen.

Päiväkodeissa arvostettiin moniammatillista työtettä, mutta se, miten työntekijät siihen itsensä käytännössä osallistivat, näyttäytyi vastauksissa ristiriitaisesti. Vastauksista oli pääteltävissä, että päiväkodeissa odotetaan, että yhteistyökumppanit ottavat heihin yhteyttä ja pitävät heitä ajan tasalla asiakasperheiden asioista. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyössä päiväkodin työntekijät kritisoivat sitä, ettei sen palveluista ole riittävästi tiedotettu päiväkotien työntekijöitä. Toisaalta taas päiväkodin henkilökunta tuntui liiaksi korostavan tiettyjen yhteistyökumppaneiden merkitystä. Kysyessämme perheiden varhaiseen tukemiseen hyödynnettäviä yhteistyökumppaneita, puhe- ja toimintaterapiayksikkö nousi tärkeimmäksi yhteistyötahoksi. Tämä on hämmentävää, koska puhe- ja toimintaterapialla ei suoranaisesti voida tukea koko perhettä. Aivan kuten johtopäätösten alussa totesimme, päiväkodeissa tuntui olevan se käsitys, että perheiden varhainen tukeminen tulee hoidettua, kun tuetaan lasta hänen kasvussaan ja kehityksessään.

12 POHDINTA

Muiden hyvinvointipalveluiden tavoin lapsi- ja perhepalvelut ovat maassamme parhaillaan muutosten kourissa. Eduskunnassa pohditaan subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamista ja toisaalta taas lapsiperheiden kotipalvelua ollaan palauttamassa lapsi- ja perhepalveluiden tarjontaan. Kantavaksi yhteiskunnalliseksi teemaksi on noussut lapsiperheiden varhaisen tuen merkityksen korostaminen. Vaikuttaisi siltä, että hiljalleen aletaan huomata, että varhainen tukeminen palvelee paremmin kaikkia lapsiperheitä kuin korjaava työ.

Kohdatessaan lapsiperheitä säännöllisesti, päivähoito edustaa juuri sitä lapsi- ja perhepalveluiden osaa, jossa tulee ymmärtää perheiden varhaisen tukemisen merkitys ja ennen kaikkea osattava soveltaa sitä käytäntöön. Kuten omassa tutkimuksessamme myös Lammi-Taskulan ja Varsan tutkimuksessa ilmeni, että vaikka perheiden varhaista tukea arvostettiin päivähoitossa, juuri sen käytäntöön soveltamisessa oli haasteita. Asian tekee huolestuttavaksi se, että Lammi-Taskulan ja Varsan tutkimus on yli kymmenen vuotta omaa tutkimustamme vanhempi ja edelleenkin tutkimustulokset ovat saamansuuntaisia. On samanaikaisesti sekä hämmentävää että käsittämätöntä, ettei perheiden varhaisen tukemisen käytäntö ole vielä kukaan juurtunut päivähoitoon.

Toisaalta perhetyön jäsentymättömyys voi olla osasyynä siihen, ettei päivähoidossa osata järjestelmällisesti hyödyntää neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja. Neuvolan perhetyön ollessa uusi työmuoto, sen tunnettavuus ei vielä ole kentällä riittävän suuri. Perheiden parissa työskentelevät tahot saattavat sekoittaa ja usein sekoittavatkin sen muihin perhetyön muotoihin. Näin ollen neuvolan perhetyön työntekijöillä on suuri vastuu yhteistyötahojen tiedottamisessa oman työnkuvansa suhteen. Pohdimme myös sitä, oliko aika vielä riittävän kypsä tutkia Kotkan päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyössä toteuttamaa perheiden varhaista tukemista ylipäätään. Olimme hieman yllättyneitä siitä, kuinka vähäistä tietämystä neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä päiväkodeissa oli. Toisaalta tämä osoitti, että ensisijainen lähtökohta yhteistyön kehittämisessä on neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelujen selkiyttäminen päiväkodin työntekijöille.

Opinnäytetyöprosessimme aikana Kotkassa perheiden varhaisen tukemisen juurruttamista edistettiin käynnistämällä hyvinvointineuvolan alaisuudessa toimiva perheiden varhaisen tuen palvelu Vatupassi. Vatupassissa lähtökohtana on toteuttaa perheiden varhaista tukemista moniammatillisin keinoin. Perheiden varhaisessa tukemisessa juuri moniammatillisuus on erittäin tärkeässä asemassa. Tutkimuksessamme tämä korostui selkeästi, vaikkakin yhteistyötahojen kirjo näyttäytyi päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta melko suppeana. Vastauksiin nimettiin enimmäkseen lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen keskittyviä yhteistyötahoja. Päiväkodin työntekijöiden tulisi kuitenkin ymmärtää, että Pärnän väitöstutkimuksen mukaisesti, moniammatillisuudella tarkoitetaan yhteistyössä toteutettavaa prosessia, joka perustuu kokonaisvaltaiseen resurssien, vastualueiden ja osaamisen jakamiseen. Tarkoituksenmukainen perheiden varhainen tukeminen edellyttää toimivaa ja jokaisen perheen tilanteen mukaisesti suunniteltua moniammatillista yhteistyötä

Tutkimuksemme osoitti, että Kotkan lapsi- ja perhepalveluissa tulisi tulevaisuudessa panostaa päivähoidon ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämiseen. Vaikka tutkimuksessamme ei keskitytty yhteistyön kehittämiseen, kyselymme vastauksista nousi selkeitä kehittämisideoita. Selkeimmäksi jatkotutkimusaiheeksi nimeäisimmekin päivähoidon ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyömallin kehittämisen. Toisaalta tulevaisuudessa voisi tutkia myös päivähoidon asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tukemisesta.

12.1 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointia

Tutkimuksen validiteettiin vaikutti todennäköisesti se, ettei päiväkotien työntekijöillä sanojensa mukaan ollut tietoa neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Jouduimme pohtimaan, onko osa vastuksista luotettavia, mikäli vastaajat eivät ole edes tietoisia kysymyksissä käsitellyistä asioista. Päiväkodeissa, joissa ei tiedetty neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelusta, oli mahdotonta pohtia esimerkiksi päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön välisen yhteistyön kehittämistä. Lisäksi validiteettia heikensi mahdollisesti se, että toinen meistä työskentelee neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä. Tämä saattoi vaikuttaa vastuksiin siten, etteivät päiväkodin työntekijät tuoneet esille perimmäisiä ajatuksiaan neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, erityisesti kriittisen palautteen osalta.

Yhtäläillä kuin vastausmotivaation heikkenemiseen myös tutkimuksen luotettavuuteen vaikutti todennäköisesti se, ettemme panostaneet riittävästi tutkimuksen esiinformointiin. Esitestaus olisi mahdollisesti auttanut meitä muokkaamaan kysymykset paremmin tutkimukseemme osallistuvalla kohderyhmälle soveltuviksi. Silloisen käsityksen mukaan kuitenkin ajattelimme, että oli riittävää, kun Kotkan kaupungin varhaisen tuen palvelujen palvelupäällikkö Tiina Palviainen tarkasti kyselymme soveltuvuuden.

Toinen vastausmotivaatiota mahdollisesti heikentänyt asia oli se, että keskityimme esi-informonnissa tiedottamaan lähinnä vain päiväkodin johtajia. Varsinainen kyselyyn vastaaminen jäi siis kokonaan päiväkodin johtajan alaisilleen antaman tiedon varaan ja päiväkodit saattoivat olla vastaamisen suhteen epätasa-arvoisessa asemassa. Jossain päiväkodissa johtaja on saattanut pitää kyselyä tärkeänä ja halunnut henkilökunnan panostavan siihen, ja toisaalla taas tilanne on voinut olla täysin päinvastainen. Vastausten validiteetti oli siis suorassa yhteydessä siihen, miten päiväkodin johtaja mielsi tutkimuksen merkityksen ja miten hän on asian kokonaisuudessaan esittänyt henkilöstölle. Tämä on juuri se tutkimuksen osio, jonka, vastausten laatua silmällä pitäen toteuttaisimme toisin. Olisi tärkeää päästä varmuuteen siitä, että kaikki vastaajat ovat tasa-arvoisessa asemassa esi-informoinnin ja vastausmahdollisuuksien suhteen. Käytännössä tämä olisi kuitenkin erittäin haasteellista toteuttaa.

Arvioidessamme vastausten luotettavuutta painotimme sitä, että päiväkodin työntekijät vastasivat kyselyyn anonymisti ja kesken kiireistä työpäiväänsä. Tämä saattoi aiheuttaa taipumusta vastata kyselyyn siten, kuin päiväkodin työntekijät olettivat kyse-

lyn laatijoiden toivovan. Toisaalta taas nimettömänä vastaaminen on voinut vaikuttaa siihen, etteivät päiväkodin työntekijät ole nähneet tarpeelliseksi muokata vastauksiaan positiivisempaan suuntaan.

Vastavuoroisesti taas tutkimustulostemme luotettavuutta tuki se, että kysely toteutettiin kaikissa Kotkan päiväkodeissa. Suuri kohderyhmä mahdollisti sen, ettei tuloksissa korostunut liiaksi niiden yksiköiden tietämys, joilla oli toisia enemmän kokemusta yhteistyöstä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa. Toinen tutkimustulostemme luotettavuutta tukeva asia oli, että pitäydyimme täysin tekemästä omia tulkintoja kyselyjen vastauksista. Tutkimustulosten analysoinnissa keskityimme erittäin huolellisesti muodostamaan johtopäätökset ainoastaan aineiston analyysin pohjalta.

Tutkimustulostemme reliabiliteetin eli toistettavuuden osalta luotettavuus oli melko vahva, sillä löysimme muita tutkimuksia, joiden tulokset olivat samansuuntaisia. Kuten olemme jo aiemmin tuoneet esiin muun muassa Lammi-Taskula ja Varsa (2001) sekä Kiiskinen (2011) ovat tutkineet lapsiperheiden varhaista tukemista ja saaneet tulokseksi, että päiväkotien henkilöstön keskuudessa perheiden varhaisen tuen toteuttaminen käytännössä koettiin haasteelliseksi. Näin ollen pystyimme siis osoittamaan tutkimustulosten reliabiliteetin, monen eri tutkijan päätyessä samoihin lopputuloksiin.

Jälkikäteen jäimme pohtimaan, olisiko meidän ollut tarkoituksenmukaista hyödyntää tutkimuksessamme monistrategista tutkimusotetta. Saadut vastaukset alkoivat melko nopeasti toistaa itseään, eivätkä ne näin ollen antaneet niin monipuolista tietoa tutkitavasta asiasta, kuin olisimme toivoneet. Toisaalta epäilemme kuitenkin vahvasti, olisiko esimerkiksi päiväkodin johtajien haastatteluinen kartuttanut tutkimustietoa paljoakaan enempää.

Eettisesti tarkasteltuna toimimme tutkimusprosessissa oikeaoppisesti. Tutkimuksessamme eettisyys korostui ennen kaikkea vastaajien anonymiteetissa, koska vastauksista ei ollut poimittavissa yksittäisten työntekijöiden näkemyksiä ja mielipiteitä. Saimme ylläpidettyä tämän linjan tutkimuksen loppuun saakka. Myös vaitiolovelvollisuuden osalta olemme toimineet moitteettomasti. Ulkopuoliset tahot eivät ole olleet tietoisia kyselyjen vastauksista ja opinnäytetyön valmistuttua pitäydymme alkuperäisessä suunnitelmassa ja hävitämme kyselyt. Kaiken kaikkiaan tutkimuksemme on eettisesti toteutettu ja sen kaikissa vaiheissa on kunnioitettu kaikkia siihen osallistuneita tahoja.

12.2 Opinnäytetyöprosessin sujuvuuden arviointia

Opinnäytetyön tekeminen parityönä osoittautui kohdallamme toimivaksi. Kokonaisvaltaisesti parityönä toteutettu opinnäytetyö mahdollisti tarkassa aikataulussa pitäytymisen. Molemmat osapuolet suhtautuivat prosessiin sitoutuneesti, koska halusimme saattaa sen loppuun kunniakkaasti. Aikataulun ylläpitämisen ohessa parityönä tehty opinnäytetyö vaikutti positiivisesti myös tutkimuksen sisällön pohtimiseen. Yhteiset keskustelut avasivat näkökulmia ja saivat pohtimaan asioita laaja-alaisesti. Koska työmme keskittyi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön ja päivähoidon yhteistyöhön, oli merkittävää, että edustimme kumpikin kyseisiä aloja. Toisaalta parityössä oli myös omat haasteensa. Kahden perheellisen ihmisen aikataulujen yhteensovittaminen ei aina ollut yksinkertaista. Koska teimme opinnäytetyön alusta loppuun yhdessä, se tarkoitti, että jokaiselle tapaamiselle oli varattava tietty aika.

Opinnäytetyöprosessimme eteni alkuperäissuunnitelman mukaisesti. Teimme tutkimussuunnitelmaan tarkan aikataulun, jonka puitteissa saimme teoreettisen viitekehyksen sekä kyselyt valmiiksi ajallaan. Jo suunnitteluvaiheessa varauduimme siihen, etteivät kaikki kyselyjen vastaukset palaudu määräaikaan mennessä. Huomioimme viiveen aikataulun suunnittelussa siten, että toimitimme kyselyt päiväkodeihin hyvissä ajoin alkusyksyllä 2013, jotta vastausaikaa olisi mahdollista pidentää lokakuun loppuun saakka. Jouduimme muistuttamaan valtaosaa päiväkodeista kyselyyn vastaamisesta, jonka jälkeen saimme nostettua vastausprosentin lopulliseen 67 %.

Kyselyjen palauduttua pidimme noin kahden kuukauden mittaisen tauon opinnäytetyön tekemisessä. Tauko mahdollisti tutkimuksen prosessoinnin mielisämme ja kartutti lisämotivaatiota loppurutistusta varten. Kevään 2014 aikana olemme työstäneet opinnäytetyötämme todella aktiivisesti. Työn intensiivisin osa oli ehdottomasti aineistolähtöisen sisällönanalyysin tekeminen.

Haastavinta opinnäytetyön tekemisessä oli teoreettisen viitekehyksen kokoaminen, sillä sen rajaaminen osoittautui vaikeaksi. Toinen haastava, mutta kuitenkin hyvin mielenkiintoinen osuus tutkimuksen tekemisessä oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Haasteelliseksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin teki teoreettisen viitekehyksen ja omien tutkimustulosten välisen vuoropuhelun muodostaminen. Mielenkiintoista aineistolähtöisen sisällönanalyysin tekeminen oli taas siltä osin, että sen lomassa muodostui tutkimuksen punainen lanka.

Mielekkäintä opinnäytetyöprosessissa oli kyselyjen laatiminen sekä niiden toimittaminen päiväkoteihin. Toimittaessamme kyselylomakkeita loimme pintapuolisen kontaktin jokaiseen päiväkotiin. Tätä oli mielekästä muistella niiden palautuessa. Yllättävän usein se, miten meidät oli otettu päiväkodeissa vastaan, näkyi vastausten laadussa sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä. Vastausten läpikäyminen oli sekien ehdottomasti yksi mielekkäimpiä opinnäytetyöprosessin osia. Vastaukset kirvoittivat valtavasti keskustelua ja osaltaan jopa yhteistä hämmentyneisyyttä.

Kaiken kaikkiaan olemme tyytyväisiä sekä opinnäytetyömme tekoprosessin sujuvuuteen että sen lopputulokseen. Oman ammatillisuutemme kehittymisen kannalta opinnäytetyön tekeminen vaikutti ajatuksiimme ja toimintamalleihimme erityisesti moniammatillisuuden näkökulmasta. Tätä nykyä ymmärrämme paremmin, kuinka paljon perheiden moniammatillisesti toteutettu varhainen tukeminen vaatii aktiivisuutta ja motivoituneisuutta kaikilta sen piiriin lukeutuvilta tahoilta. Toivomme, että juuri tämä ymmärrettäisiin laajemminkin ja ymmärryksen myötä löydettäisiin yhteinen into kehittää perheiden varhaisen tukemisen mallista aikaisempaa toimivampi ja asiakaslähteisempi.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Siven, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2002. Lapsen aika. 6. painos. Helsinki: WSOY.
- Armanto, A. & Koistinen, P. (toim.) 2007. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Broberg, M. 2010. Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D53/2010. Helsinki: Väestötutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Erikson, E. & Arnkill, T E. 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisesta dialogista. 8. painos. Helsinki: Kirjoittajat ja Stakes.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Guralnick, M J. 2005. The Development Systems Approach to Early Intervention. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Heimo, E. 2002. Erityistuen tarpeessa olevan lapsiperheen tunnistaminen ja psykososiaalinen tukeminen äitiys- ja lastenneuvolassa. Väitöskirja. Turun yliopisto. Saatavissa: <http://kirjasto2.utu.fi/julkaisupalvelut/c/annaalit/C184.html>. [viitattu 4.2.2014].
- Heino, T. 2007. Varhainen vastuunotto ja lastensuojelu. Teoksessa: Remsu, N. & Törönen, M. (toim.) 2007. Varhainen vastuunotto. s.36–37. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö ja tekijät.
- Heinonen, H. 2012. Varhainen tuki ja moniammatillisuus. Lastensuojelun keskusliitto. Saatavissa: http://www.lskl.fi/files/1197/HH_Varhainen_tuki_ja_moniammatillisuus_13.1.2011.pdf. [viitattu 4.2.2014].
- Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle. Työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.

- Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystyö monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Hujala, E. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. 1. painos. Helsinki: WSOY.
- Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. Enemmän yhdessä. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Jalava, U. & Virtanen, P. 1995. Moniammatillinen projektitoiminta: avain hyvinvointipalvelujen tulevaisuuteen. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa. Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. 2012. Ovatko päiväkodit vain lasten säilytyspaikkoja? Asiantuntija kritisoi varhaiskasvatuksen puutteita. Kasper-lehti 2 / 2012, s. 10–13.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Tekijät & Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteenä päiväkotia. Helsinki: WSOY.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2008. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Jyväskylä: STAKES ja kirjoittajat

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalvelujen kehittäminen. Helsinki: STAKES.

Keskinen, S. & Virjonen H. (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi.

Kiiskinen, L. 2011. Varhaisen tukemisen työotteen kehittäminen Helilän päiväkodissa. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/.../kiiskinen_Linda.pdf. [viitattu 15.2.2014].

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kontio, M. 2010. Moniammatillinen yhteistyö. Oulu: TUKEVA-hanke.

Kotkan kaupungin päivähoito. 2013. Varhaiskasvatus. Saatavissa: <http://www.kotka.fi/asukkaalle/paivahoito/varhaiskasvatus>. [viitattu 5.8.2013].

Kotkan kaupungin päivähoito. 2008. Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Saatavissa: <http://www.kotka.fi/asukkaalle/paivahoito/varhaiskasvatus/varhaiskasvatussuunnitelma>. [viitattu 5.8.2013].

Kotkan kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö. 2013. Hyvinvointineuvola. Varhaisen tuen palvelut. Neuvolan perhetyö. Saatavissa: http://www.kotka.fi/asukkaalle/hyvinvointipalvelut/varhaisen_tuen_palvelut/neuvolan_perhetyo. [viitattu 3.2.2014].

Kuikka, M. 2005. Mitä varhaisella puuttumisella tarkoitetaan? Varpu. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja 38B/2005.

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S., & Ahlström, S. 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2008. Huoli jaksamisesta vanhempana. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestontutkimukset/lapsiperhekysely/tuloksia/huoli_jaksamisesta. [viitattu 11.6.2013].

Lammi-Taskula, J. & Varsa, H. 2001. Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lindqvist, U. 2008. Varhainen tuki. Kohti hyviä käytäntöjä. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Saatavissa: www.hel.fi/wps/wcm/connect/.../VarhTukiNETTI.pdf?MOD=AJPERES [viitattu 11.6.2013].

Marjanen, P. & Lindfors, E. 2011. (toim.) Lapsen ja nuoren hyvä arki. Helsinki: Tekijät ja Laurean ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://www.lapsenjanuorenyhyvaarki.fi/Materiaalipankkiin/paatosjulkaisu.pdf>. [viitattu 11.6.2013].

Metodix. 2014. Analyysiyksikön määrittäminen ja osittaminen. Saatavissa: www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/seitamaa_kvalitatiivinen_sisallon_analyysi/12_analyysiyksikon_maarittaminen. [viitattu 15.2.2014].

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. painos. Helsinki: International Methelp Oy.

Mäkelä, J. 2012. Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksi ottaminen pirkanmaalaisen kunnan päiväkodeissa työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäyteyö (yamk). Tampereen ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/Makela_Joanna.pdf. [viitattu 15.2.2014].

Noppiari, E. 2007. Mielenterveystyö perusterveydenhuollossa. Helsinki: Tammi.

Pahkinen, E. 2012. Kyselytutkimuksen otantamenetelmät ja aineistoanalyysi. Jyväskylä: Jyväskylä University Library Publishing unit.

Perälä, M.-L., Salonen, A., Halme, N. & Nykänen, S. 2011. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulmia. Helsinki: Kirjoittajat ja THL.

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Pulkkinen, L. 2002. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa: Kinnunen, U. & Rönkä, A. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. s. 14, 18–21. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pulkkinen, Lea. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen pääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Puroila, A.-M. 2004. Vanhemmat ja ammattilaiset kohtaavat – syntykö yhteistyötä? Teoksessa: Puroila, A.-M. (toim.) 2004. Kehittyvä perhetyö. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus julkaisusarja 12. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.

Päivähoitolaki (1973/36).

Pärnä, K. 2007. Moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet varhaisen tuen työssä. Teoksessa: Remsu, N. & Törrönen, M. (toim.) 2007. Varhainen vastuunotto. s. 50–52, 57–58. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö ja tekijät.

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsi-perheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Väitöskirja. Turun yliopisto. Saatavissa: www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf. [viitattu: 4.2.2014].

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta. Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rautiainen, M. (toim.) 2001. Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Käyttäjän opas 2. 1. painos. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä.

Remsu, N. 2007. Lapsi ja perhepalvelujen kehittämistyön nousukausi. Varhaisesta puuttumisesta varhaiseen vastuunottoon. Teoksessa: Remsu, N. & Törrönen, M. (toim.) 2007. Varhainen vastuunotto. s. 28–29. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö ja tekijät.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KavliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetmaopetus/kvali/index.html>. [viitattu 24.10.2013].

Sosiaaliportti. 2013. Lastensuojelun käsikirja. Perhetyö. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo>. [viitattu 24.10.2013].

STM. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008: 37. Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveyden huollosta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: http://www.stm.fi/julkaisut/näytä/-/_julkaisu/1057173. [viitattu 3.11.2013].

Tamminen, T. 2011. Lapselle rakkauden mittayksikkö on yhdessäolon aika. s.287–288. Teoksessa: Kalland, M. & Sinkkonen, J. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1.painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Lastenneuvolakäsikirja. Saatavissa: www.thl.fi/fi-FI/web/lastenneuvola-fi/ohjeet/metemetmat/psykososiaalinen/vahvuudet. [viitattu 5.2.2014].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Jouni Tuomi, Anneli Sarajärvi ja Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/kasvatus/varkasv.html>. [viitattu 11.6.2013].

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Kimmo Vehkalahti ja Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus. Erityinen elämänvaihe. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N., Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Tekijät ja Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa / Kirjapaja.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Hanna Vilka ja Kustannusosakeyhtiö Tammi.

TUTKIMUKSEN SAATEKIRJE

3.9.2013

Hyvät päivähoitoalan ammattilaiset

Opiskelemme Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa, pääaineena lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen.

Olemme tekemässä tutkintoomme liittyvää opinnäytetyötä aiheesta lapsiperheiden varhainen tukeminen Kotkan päiväkodeissa yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa. Tutkimuksemme tavoitteena on edistää päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön välistä yhteistyötä.

Tutkimuksemme on kyselytutkimus, johon päiväkodin kasvatusvastuulliset työntekijät vastaavat yhdessä. Toivomme, että kyselyyn vastataan yhteisesti esimerkiksi osana tiimipalaveria. Odotamme vastauksia syyskuun 2013 loppuun mennessä. Ohessa on kirjekuori, jossa kysely palautetaan.

Haluamme korostaa, että kyselyn tarkoituksena on keskittyä ammatillisiin näkemyksiin. Kyselymme on suunniteltu siten, ettei vastauksista ole tunnistettavissa kenenkään työntekijän yksittäisiä mielipiteitä.

Tutkimuksen onnistumisen ja yhteistyön kehittämisen kannalta olisi arvokasta, että motivoituisitte yksikössänne vastaamaan kyselyyn. Vastauksien kautta te olette tärkeässä asemassa edistämässä perheiden varhaista tukemista.

KIITOS ETUKÄTEEN YHTEISTYÖSTÄ!

Terveisin,

Suvi Lommi ja Maiju Seppälä-Grönman

KYSELY

Kyselyyn vastaaminen: Vastatkaa kyselyyn tiimissä. Täyttäkää aluksi taustatiedot ja edetkää siitä avoimiin kysymyksiin. Mikäli vastaustila loppuu, jatkakaa vastaamista paperin kääntöpuolelle.

TAUSTATIEDOT

1. Päivähoitoalue: 1 Kotkansaari
 2 Länsi-Kotka
 3 Karhula

2. Päiväkoti: _____

3. Kyselyyn vastanneiden ammatillinen koulutus:

 1 lastentarhanopettaja
 2 erityislastentarhanopettaja
 3 sosiaalikasvattaja
 4 sosionomi (AMK)
 5 lähihoitaja
 6 lastenhoitaja
 7 päivähoitaja
 8 avustaja

1. Mitä perheiden varhainen tukeminen mielestänne tarkoittaa?
2. Miten tunnistatte tuen tarpeessa olevan perheen?
3. Millaisia keinoja käytätte tuen tarpeen tunnistamiseksi?
4. Minkälaisia haasteita päiväkodeissa kohdataan liittyen perheiden varhaiseen tukemiseen ja ohjaamiseen eri palvelujen piiriin?
5. Ketkä ovat mielestänne tärkeimmät yhteistyötahot perheiden varhaisessa tukemisessa?
6. Millainen käsitys teillä on neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä?
7. Oletteko hyödyntäneet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja ja, jos olette, niin minkälaisissa tapauksissa?

8. Mikäli ette ole hyödyntäneet neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön palveluja, niin miksi?

9. Onko tekijöitä, jotka koette päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyötä rajoittavina?

10. Miten päiväkotien ja neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyötä voitaisiin mielestänne kehittää?

11. Miten perheiden varhaista tukemista päiväkodeissa voitaisiin jatkossa edistää yhteistyössä neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön kanssa?

KIITOS OSALLISTUMISESTANNE KYSELYYN!